

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ
УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ
Факультет хореографічного мистецтва

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття кваліфікаційного рівня «Магістр»
зі спеціальності 024 «Хореографія»

на тему: «Гармонія шлюбних стосунків у пошуках сучасних балетмейстерів»

Склад кваліфікаційної роботи:

- теоретична частина творчого проекту
- творчий проект хореографічна композиція
«В обіймах теплих почуттів»

виконавець:
здобувач вищої освіти
другого (магістерського) рівня
заочної форми навчання
ОЛЬГА ПЕТРОВА

керівник кваліфікаційної роботи:
кандидат мистецтвознавства,
старший викладач кафедри
бальної та сучасної хореографії
ЄВГЕНІЯ ЯНИНА-ЛЕДОВСЬКА

Допущено до захисту: «__» _____ 20__ р.

Завідувач кафедри

(підпис)

(розшифрування підпису)

Оцінка _____ / _____ / _____

(за нац. шкалою, бали, ECES)

Харків – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ХОРЕОГРАФІЧНОЇ КОМПОЗИЦІЇ	8
1.1. Історія інституту шлюбу	8
1.2. Мотиви укладення шлюбу	22
1.3. Гармонія шлюбних стосунків	30
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ХОРЕОГРАФІЧНИХ АНАЛОГІВ ТА ПРОТОТИПІВ ТВОРЧОГО ПРОЕКТУ	37
2.1. Вода на сцені від спадщини до сучасності	37
2.2. Цінність води в роботі хореографа	46
2.3. Цінність шуму дощових струменів в постановочній роботі	51
ВИСНОВКИ	57
ТВОРЧИЙ ПРОЕКТ	62
РОЗДІЛ 1. КОМПОЗИЦІЙНИЙ ПЛАН ХОРЕОГРАФІЧНОЇ КОМПОЗИЦІЇ	62
1.1. Основні характеристики хореографічного твору	63
1.2. Дійові особи та їхня стисла характеристика	64
1.3. Лібрето	66
1.4. Розгорнутий зміст	68
1.5. Драматургія	71
1.6. Музичний аналіз	75
1.7. Костюми	77
1.8. Реквізит	80
1.9. Світлова партитура	81
РОЗДІЛ 2. ПОСТАНОВЧИЙ ПЛАН ХОРЕОГРАФІЧНОЇ КОМПОЗИЦІЇ	82
ВИСНОВКИ	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	90

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми кваліфікаційної роботи тісно пов'язане з потребою пропагування сімейних, родинних цінностей, які у сучасному світі, на жаль, знецінюються і самотніми прикладами для наслідування стає дедалі менше зразків сімейного благополуччя.

Відхід від духовних основ та втрата цінності шлюбу, міцної родини та материнства, замінені прагненням до «вільної любові» і неформальних стосунків. Переоцінка цінностей, яка відбувається в сучасному світі, призводить до того, що багато людей втрачають відчуття стабільності та впевненості в майбутньому. Соціологи наголошують, що наразі сім'я, як соціальний інститут, який задовольняє потреби суспільства у відтворенні населення, організації навчально-виховної роботи, реалізації суспільного споживання, передачі культурної спадщини та ін., переживає серйозну кризу.

Актуальність теми полягає в огляді проблеми трансформації подружніх взаємин у сучасному суспільстві як похідної від цивілізаційної трансформації суспільства.

Піднявшись на сучасний щабель цивілізації людина підійшла до порогу вибору: деградація або розвиток. Кліпове мислення, ілюзія доступності соціальних зав'язків розмиває глибину і стабільність на різних рівнях соціальних відносин. Люди хочуть отримувати від суспільства блага цивілізації, не даючи нічого натомість. Але як і всякий паразитизм, це призводить до деградації. На рівні близького кола відносин відбувається та ж глобальна проблема, а саме, розмивання сімейних цінностей, що призводить людину до споживчого ставлення до сім'ї, до зниження репродукції і ставить суспільство на межу вимирання.

Таке споживацьке ставлення призводить до деградації не тільки самої людини і суспільства, але і самої цивілізації, бо для підтримки будь-якої системи в робочому стані, потрібна постійна увага і докладання певних зусиль.

Необхідно дослідити причини такого споживацтва і знайти шляхи збереження суспільства.

Актуальним на сьогоднішній день став розгляд взаємозв'язку еволюції людини, біологічних передумов виникнення шлюбу у вигляді біологічного феномена моногамії і причини його появи. Актуальним є аналіз культурних звичаїв і традицій, пов'язаних з інститутом шлюбу, вплив подружніх відносин на розвиток культури і цивілізації, а, так само, зворотний вплив сучасної глобальної цивілізації на формування і збереження сімейних відносин.

Таким чином історичний, біологічний, соціокультурний, юридичний, демографічний аспекти прив'язаності людей один до одного в подружніх взаємовідносинах тісно пов'язані та постають єдиним комплексом.

Епоха модерну вносить свій погляд в художньо-мистецький спектр суспільства. На сценах й полотнах постають образи пошуку людиною свого шляху до щастя та свободи бути щасливим. Багато класичних сюжетів трансформуються завдяки зміні декорацій, зміні виду та стилів руху.

Якщо в XX ст. жінка виборола право стати не тільки виконавицею, але й балетмейстером-хореографом й почала змагання з чоловіком на сценічному просторі, то в XXI ст. актуальним є створення змішаних пар авторів, які дають більш глибокий та об'єктивний погляд на побудову сюжетних ліній.

Сьогодні танець наче окремий соціальний інститут відображає події соціального-психологічного комунікативного характеру, несе на собі психотерапевтичне навантаження комунікації автор-виконавець-глядач.

Мета дослідження: аналіз традицій та їх цивілізаційної трансформації в становленні і розвитку мотивації подружніх взаємин.

Глобальний соціум технологічно розв'язав завдання, для вирішення яких люди традиційно об'єднувалися в сім'ї. Сьогодні виникає необхідність переосмислення й перефокусування цінностей і мотивації сімейного життя. Оскільки сім'я перестала бути засобом виживання, суспільство досягло стадії розвитку, коли сімейні відносини можуть стати джерелом натхнення, самоактуалізації і духовного зростання людини і людства.

Завдання роботи:

- простежити історію та еволюційний зміст інституту шлюбу;
- висвітлити традиційні мотиви утворення подружжя та причини його можливого розпаду;
- розглянути цивілізаційну кризу мотивації подружніх стосунків ХХІ ст.
- розкрити основні проблеми трансформації мотивів подружніх взаємовідносин у сучасному суспільстві як похідну від цивілізаційної трансформації суспільства;
- простежити еволюційний зв'язок людини та людства із джерелами води та їх вплив на розвиток суспільства та їх цивілізації;
- проаналізувати хореографічні твори відомих балетмейстерів ХХ-ХХІ ст., що відображають пошук гармонії взаємовідносин подружжя;
- розглянути сценічний прийом використання струменів води на сцені як алегорію емоційно-енергетичних потоків та їх вплив на емоційно-психологічну трансформацію людини;
- створити композиційний план;
- створити хореографічну композицію на матеріалі дослідження й композиційного плану.

Об'єкт дослідження: проблеми цивілізаційної трансформації подружніх взаємовідносин у сучасному суспільстві.

Предмет дослідження: хореографічні інтерпретації трансформації шлюбних відносин в сучасному суспільстві. Пошук гармонії.

Відповідно до поставлених завдань у процесі дослідження використовувались наступні **методи дослідження:**

- історичний метод для аналізу зародження шлюбу, традицій та його особливостей;
- аналітичний метод для аналізу наукових джерел у філософському, культурологічному, мистецтвознавчому, науковому просторі;
- описовий метод для заглиблення в проблему обраної теми, розуміння її актуальності;

- компаративний метод як пізнавальна операція, що лежить в основі суджень про подібність або відмінність об'єктів;
- системний підхід – сукупність загальнонаукових методологічних принципів (вимог), в основі яких лежить розгляд об'єктів як систем.

Новизна дослідження.

У дослідженні вперше комплексно розглянуто еволюційні причини виникнення у наших пращурів біологічного феномену моногамії, що привела до виникнення біологічного, соціального і юридичного інституту сім'ї та розширенню соціалізації, ускладненню соціальних зв'язків, і в свою чергу, до формування сучасного суспільства, яке створило глобальну економіку та сучасну цивілізацію.

Вперше простежено проблематику зворотного впливу глобальної цивілізації на суспільні зв'язки, що призводить до їх віртуальної симуляції та можливої деградації суспільства – тобто вираженої демографічної проблеми через зниження народжуваності навіть до рівня, коли коефіцієнт відтворення населення стає меншим за одиницю, тобто починається вимирання людської популяції.

Вперше проведено паралель еволюції від клітини у водному й рідкому середовищі до використання людиною води й еволюціонуючого відношення людини до води. Еволюційно та генетично зумовлена прив'язаність людини до води може слугувати сценічним інструментом для візуалізації осмислення внутрішніх і міжособистісних конфліктів й знаходження шляхів їх вирішення.

Вперше проведено дослідження вистав з використанням води й зроблено постановку композиції «В обіймах теплих почуттів».

В якості сценічного інструменту для висвітлення наявного конфлікту ми обрали сценарій в якому через особисті стосунки героїв розкривається глобальна проблема, яка стає основою конфлікту та визначає динаміку подій, щоб наочно візуалізувати усвідомлення можливого шляху його розв'язання ми обрали алегоричний символ потоків та струменів дощової води, які присутні у постанові у вигляді їх символу-озвучення шуму дощу.

Практичне значення. Результати дослідження можуть бути використані при роботі в аматорському або студентському колективі у постановчій діяльності, у пізнанні світу та самопізнанні для усвідомлення учасниками і глядачами постанови своїх базових, навіть прихованих мотивів, мотивацій, емоцій.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку джерел.

Обсяг роботи складає 90 сторінок, у списку джерел міститься 41 позиція.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ХОРЕОГРАФІЧНОЇ СЮЇТИ

Сучасна наука накопичила значний обсяг досліджень, присвячених вивченню різноманітних моделей сімейних відносин, включаючи шлюб, та психологічних аспектів взаємодії в сім'ї. Ці дослідження є надзвичайно актуальними в сучасному світі, де сімейні цінності зазнають значних змін.

Розуміння психології сімейних стосунків та мотивів укладення шлюбу було досягнуто завдяки дослідженням, які детально вивчала Н. Греса, також дослідниця звертає увагу у своїх роботах до теми мотивів укладення шлюбу. Історію інституту шлюбу та його еволюцію вивчають С. Аксьонова, О. Балакірева, О. Бялковська. Значний внесок у дослідження психології сім'ї, зробили О. Столярчук, В. Станчишин, М. Марцинюк, О. Бондарчук. Дослідження Р. Федоренко розкривають тему подружніх взаємин, підготовку молоді до сімейного життя досліджують О. Кляпець, Т. Ларіна, а психологічні аспекти готовності до шлюбу вивчають О. Бацилева, В. Астахов, І. Пузь.

1.1. Історія інституту шлюбу

До середини ХХ століття сім'я була базовою передумовою функціонування соціуму, первинним осередком відтворення населення та формування людського капіталу [32].

Сім'я була об'єднанням спільно мешкаючих осіб, пов'язаних спільними правами та обов'язками, що виникають із шлюбу, кривності, усиновлення чи іншої форми влаштування дітей на виховання.

Початок і заснування сім'ї складав шлюб, до якого треба було ставитись як до союзу на все життя – довговічного союзу.

У готовності молодих до сімейного життя, заснованого на базових принципах, варто зазначити передумови: розуміння ролі сім'ї, розуміння важливості сімейного життя. До вступу у шлюб людина повинна вирости до самостійною особистістю, відповідально ставитись до вибору партнера – це забезпечує початок щасливого сімейного життя.

У буденній свідомості поняття «шлюб» і «сім'я» можуть ототожнюватися, але в науці прийнято їх розмежовувати. У терміні «шлюб» знаходять відображення соціально-правові аспекти сімейно-споріднених стосунків. Шлюб є громадським інститутом, що регулює стосунки між людьми. Чоловік і жінка виступають в ньому і як особистості, і як громадяни держави. Соціальний характер шлюбу проявляється в публічній формі його укладення, в контрольованому суспільством виборі шлюбних партнерів, в спадкоємстві сімейного майна. В українській мові шлюбний союз називається «шлюб», що походить від давньослов'янського «сілюб», що означає «урочисту обіцянку» («сілюбитись» – домовлятися) [18].

Шлюб – це передусім праця, до якої необхідно бути готовим. Не розуміючи, що таке готовність до подружнього життя, що таке сім'я, як будуються шлюбно-сімейні взаємини, як вони розвиваються, які обов'язки накладають на подружжя тощо, навряд чи можна впоратися з вимогами, які висувають шлюб та сім'я. Однак дуже часто молоді люди залишаються сам на сам з тими проблемами, що виникають у шлюбі, і вже тільки тоді розуміють, що віра у всемогутність кохання – лише ілюзія, далека від реального життя. Самого кохання недостатньо для того, щоб вирішувати питання, які шлюбне життя щоденно ставить перед партнерами [9].

Нині у розвитку шлюбних відносин настав період, коли значно зріс інтерес до старого інституту, який пройшов шлях від союзу, створеного, перш за все, заради взаємної користі до союзу між чоловіком і жінкою, заснованому на взаємному коханні та спільної участі обох членів подружжя у сімейному житті. Коріння сучасного шлюбу сягають релігійного, етнічного, культурного

минулого сім'ї. Традиції, стиль життя, уявлення про роль і значення сім'ї, системи виховання дітей, інтимні стосунки – все має своє історичне коріння.

Історія розвитку людства показала різні форми шлюбних відносин. На початку формування людства общини наших пращурів мали структуру, аналогічну родинним групам інших приматів, в яких розподілення соціальних ролей та ресурсів визначається фізичним домінуванням і мало місце лише в межах збереження фізичної переваги. З переходом на прямоходіння через підвищення навантаження на пояс нижніх кінцівок, які згодом перетворилися на звичні нам ноги, кістки тазу зрослися, створивши жорстке тазове кільце, яке не здатне розширюватися при пологах. У зв'язку з цим став неможливим тривалий внутрішньоутробний розвиток дитини, оскільки він був лімітований розміром пологових шляхів, тобто максимальним розміром тазового кільця матері. Це призвело до народження дітей з розміром голови, при якому вони потребують кілька років позаутробного розвитку і безперервних нагляду й турботи, перш ніж стануть більш-менш самостійними. Звичайно, що за таких умов емоційна прив'язаність батьків дитини один до одного та до дітей, взаємопідтримка та піклування підвищили еволюційну конкурентноспроможність людини як біологічного виду, стала кісткою соціалізації та сприяла формуванню людського суспільства та створенню і розвитку цивілізації. Таким чином еволюційно інститут шлюбу виник як явище моногамії, починаючи із біологічного його наповнення як соціальне відображення біологічної схильності до моногамії, властивій біологічному виду *Гомо Сапієнс*.

Стосунки між людьми відповідали їхньому способу життя: групи жінок і чоловіків жили разом, ведучи спільне господарство. Спочатку не існувало шлюбу в сучасному розумінні цього слова, а значить, і сім'ї. Існували лише родові об'єднання, в яких панував «колективний шлюб», коли кожен чоловік у групі вважав себе чоловіком усіх жінок тієї ж групи [22].

Близько 8000 років до нашої ери сталися значущі культурні зміни, що вплинули на шлюб. Людство перейшло від полювання та збиральництва до

розведення тварин та осілого способу життя, що призвело до появи сільських поселень. Діти набули цінності, оскільки вони допомагали доглядати за худобою, носили воду та дбали про посіви. З часом зростає важливість володіння власністю, а також розвивалися закони про спадщину.

Зародження міської цивілізації, розвиток навичок письма й читання призвели до створення перших письмових законів про шлюб. Одними з таких були закони Хамурапі I, кодекс цивільного та кримінального права, що виник у Стародавньому Вавилоні. Згідно з цими законами, дівчата були власністю своїх батьків до того моменту, поки їх не «купував» майбутній чоловік. Шлюб тоді був не лише соціальним інститутом, а й економічною угодою, формальним контрактом між чоловіком і жінкою. Жінкам, які не могли мати дітей, дозволялося мати служниць для народження дітей, яких потім передавали бездітним господарям. Якщо жінка, яка перебувала у шлюбі, не могла народити дітей і відмовлялася визнати дітей служниць за своїх, її чоловік міг мати наложниць. У багатьох стародавніх культурах шлюб як угода та договір був звичайною практикою. Чоловік сплачував викуп за наречену, який часто включав ділянку землі, що ставала основою господарства молодої пари. У випадку розлучення, ініційованого чоловіком, майно, набуте внаслідок викупу, та діти, народжені в шлюбі, переходили до дружини. Якщо чоловік відмовлявся виконувати ці умови, жінка мала право звернутися до суду для захисту своїх законних інтересів. Водночас, чоловік міг обвинуватити дружину в невідповідній поведінці і зробити її своєю рабицею. Проте, дружина також мала право звинуватити чоловіка в жорстокому поводженні і вимагати компенсацію, якщо подружжя не могло владнати конфлікти [22].

У давньому Єгипті шлюби часто укладалися з економічних або політичних причин. Брати та сестри нерідко вступали у шлюб, щоб не розділяти спадкові землі або державні посади, які передавалися в межах сім'ї. Під час матріархату спадщина передавалася по жіночій лінії, і майно нареченого часто переходило до власності нареченої у шлюбних договорах. Тому багато фараонів брали за дружин своїх сестер або навіть дочок, щоб зберегти трон,

династію та спадщину. Ця традиція збереглася в Єгипті навіть після його завоювання Римом у 30 рр. до н.е. Наприклад, Клеопатра II спочатку була дружиною свого старшого брата, а після його смерті – молодшого. Кожен з цих шлюбів давав право володіти Єгиптом. Такі ж привілеї отримав і Марк Антоній, останній чоловік Клеопатри.

У давніх іудеїв романтичне кохання та шлюб були тісно пов'язані. У Старому Завіті описані як щасливі, так і нещасливі шлюби. У давніх іудейських шлюбах романтичні почуття грали роль, але також важливими були сімейні та фінансові міркування. Шлюби часто влаштовували між двоюрідними братами та сестрами, щоб зберегти сімейне майно. Цінувалася чистота, заборонялося кровозмішення, а імпотенція могла стати причиною розлучення. Вдів шанували і, за законом, брат померлого або інший родич повинен був одружитися з вдовою. Якщо чоловік відмовлявся, жінка могла його зневажити перед радою старійшин. Проте, незважаючи на повагу до жінок і захист їх прав законом, за релігійними догмами вони вважалися нижчими за чоловіків і зневажалися за чуттєвість [6].

Стародавні греки та іудеї були сучасниками, але їхні погляди на шлюб різко відрізнялися. Грецька цивілізація мала два головні центри: Афіни та Спарту, які суттєво відрізнялися за управлінням, правами громадян та шлюбним законодавством. У Спарті шлюб був відкритим, навіть за сучасними мірками, на противагу обмежувальному шлюбу в Афінах. Спартанські чоловіки були воїнами і часто були відсутніми через військові походи, тому спартанські жінки, зокрема з вищих верств, мали значну політичну владу і свободу. Деякі спартанські жінки володіли двома будинками та були заміжні за двома чоловіками, що дозволяло їм мати значні земельні володіння. Хоча моногамія була нормою, шлюби часто мали відкритий характер. Водночас, афінські жінки зазнавали більше обмежень порівняно зі своїми спартанськими ровесницями. В Афінах існувала думка, що жінки повинні фінансово та юридично покладатися на батьків чи чоловіків для забезпечення економічного благополуччя сім'ї. Вони відповідали за виховання дітей та збереження чистоти сімейної лінії. У

минулому в Афінах чоловік міг законно вбити свою дружину за зраду. Ставлення до жінок та шлюбу часто було зневажливим. Один з відомих висловів давньогрецького філософа стверджує, що чоловіки є джерелом порядку та світла, тоді як жінки приносять хаос та темряву.

Ромулу, легендарному основоположнику Рима, приписують створення перших законів римського права щодо шлюбу. Згідно з цими законами, жінка, яка вступала в шлюб з чоловіком, ставала частиною його власності, і на неї поширювалися всі права чоловіка. Закон вимагав від заміжніх жінок повного пристосування до характеру своїх чоловіків, а від чоловіків – управління дружинами як власністю. Протягом більшої частини римської історії чоловіки мали абсолютну владу над своїми дружинами, замінюючи в цьому ролі батьків, які до шлюбу дочок мали над ними повний контроль. Римські закони стверджували, що шлюб має на меті лише народження дітей та збереження неподільності сімейного майна. Згодом римське право стало основою для англійського законодавства, і хоча суворість покарань за порушення була пом'якшена, чоловіки все ще зберігали значні права [16].

У Ранньому Середньовіччі ставлення до шлюбу зазвичай не асоціювалося з романтикою чи любов'ю. Ранні християни мали досить розмиті та суперечливі погляди на шлюб. Існували три основні точки зору: за першою, шлюб вважався Божим даром з метою народження дітей, і в цьому контексті велика сім'я вважалася святим обов'язком подружжя.

Інша точка зору полягала в тому, що шлюб є необхідним злом, і краще вступити в нього, аніж палати від любовного бажання. Концепція задоволення бажань через шлюб базується на реалістичному розумінні інтимної близькості як фундаментальної потреби людини, яка повинна бути легалізована. Нині багато шлюбів серед молоді, які перейшла підлітковий вік, ґрунтуються на такому розумінні інтимного життя.

Третя думка про шлюб полягала в тому, що його варто повністю уникати. Така думка стала популярною серед багатьох ранніх християн, які очікували на друге пришестя Христа. Вони вірили, що потрібно залишатися вільними від

шлюбних зобов'язань, щоб цілковито віддатися релігії. Сьогодні існують люди, які з тієї ж причини уникають шлюбу. Таку ж позицію, яка виключає сімейні зв'язки, обирають чоловіки та жінки, які відмовляються від шлюбу заради кар'єри чи інших подібних причин. В епоху раннього християнства відбулися радикальні зміни у законах про шлюб. Зокрема, були заборонені полігамні шлюби та левірат. Полігамія патріархів Старого Завіту була визнана культурною необхідністю для населення світу «обраними людьми». Уявлення про шлюб пройшли серйозні зміни, і в 2 столітті н.е., коли християнство ставало сильнішим, воно посилювало критику шлюбу. Шлюб був оголошений «справою рук Сатани», а жіноче тіло вважалося джерелом зла.

Розвиток чернецтва не призвів до змін у релігійних поглядах на шлюб. Церква, зі своїм значним впливом, послідовно протистояла сексуальному задоволенню та самій інституції шлюбу. Вона навіть закликала подружжя відмовитися від інтимного життя заради збереження чистоти. Такі відносини до шлюбу зберігались протягом всього Середньовіччя [6].

В кінці V ст. н.е. Західну Римську імперію завоювали північні варварські племена. Термін «варвар» використовувався давніми римлянами та греками для позначення іноземців або будь-кого, хто не був частиною їхньої культури. Ці племена регулярно нападали та викликали занепокоєння в Римській імперії протягом IV-V ст., приносячи з собою власні погляди на шлюб та шлюбні звичаї.

Наприклад, згідно з традиціями германських племен, шлюб був моногамним і подружжя невірність, як з боку чоловіка, так і з боку дружини, суворо каралася моральними нормами та законом. Натомість, франкські племена вітали полігамію і дозволяли купівлю-продаж наречених. Водночас, майже у всіх варварських племенах панувала думка, що шлюб створюється заради сім'ї та економічної й сексуальної зручності.

Після занепаду Римської імперії настала епоха, яка пізніше була названа «середньовіччям». Перехід від племінного устрою до національної ідентичності тривав століттями. Зміцнення королівської влади призводило до

того, що феодалні вожді поступово втрачали свої абсолютні повноваження, включаючи право вирішувати, на кому повинні одружуватися їхні васали та селяни. Виникали шлюби, засновані на вільному виборі подружжя, незважаючи на те, що церква продовжувала дотримуватися ранньохристиянських поглядів, вважаючи кожную жінку, дочку Єви, втіленням гріха [7].

Наприкінці раннього середньовіччя виник новий романтичний напрямок. Вишукана, або лицарська любов, стала популярною а королівських дворах Англії, Франції та Німеччини. Кодекс лицарської любові був універсальний і витончений. Благородний, галантний, сміливий лицар, палаючи від кохання, обожнював цнотливу, прекрасну, зазвичай недосяжну шляхетну даму. Лицарі й придворні ідеалізували та романтизували війну і жінок. Часто вони навіть об'єднували ці поняття, вважаючи, що благородні вчинки здійснюються виключно заради слави прекрасної дами. Серед лицарів особливо цінувалися безкорислива відданість, справедливість та стриманість. Це було ще важливіше, оскільки кохана часто була одруженою і недоступною. Християнські чесноти, проповідування християнства та боротьба з ісламом були невід'ємною частиною лицарського кодексу. У той же час, у епоху романтичного ставлення до жінок, вони піддавалися значному тиску. Традиційно вважалося, що діти повинні ставитися до батька з більшою повагою, ніж до матері, а дружини мали забезпечувати чоловіків чистим одягом, зігрівати їх вдома, готувати смачні страви та напої, приділяти їм увагу, готувати зручне ліжко, а також забезпечувати інші радості та таємні задоволення.

У середньовіччі соціальна мобільність була обмеженою: люди народжувались і вмирали у певному класі, майже не маючи можливості змінити свій статус. Однак, з настанням епохи Відродження, яка ознаменувала культурний та інтелектуальний розвиток Західної та Центральної Європи, з'явилася можливість для людини шукати особисту свободу в різних аспектах життя. Гуманізм став визначальною характеристикою Ренесансу, надихаючи

людей думати інакше і ставити під сумнів істину, яку нав'язувала політична та церковна влада [7].

Хоча в епоху Ренесансу шлюб продовжував бути фінансово-господарською угодою, з'явилися нові сексуальні та духовні тенденції. Деякі порівнювали жінку з війною та її гріховними тілесними початками, в той час як інші бачили в жінці втілення чистоти та святості, асоціюючи її з непорочною Дівою.

Жінки з вищих класів почали насолоджуватися новою свободою, відкинувши відчуття провини та страху. Вони частіше одягалися в еротичний одяг, користувалися косметикою та відвідували освітні заклади. Завдяки друкарству, книги, як релігійні, так і світські, стали більш доступними, що відкрило шлях до самоосвіти для освічених людей. Нова свобода сприяла виникненню нових ідей, і вперше з часів античності люди почали відчувати себе індивідуальностями з власними правами.

Проте, не всім жінкам вдалося здобути свободу. Деяких з них обвинувачували у відьомстві та організовували на них полювання. Які звинувачення їм пред'являли? Передусім, що вони нагадують гріховну Єву та є повними хитрощів. Полювання на відьом часто перетворювалося на «розвагу» для простого люду і слугувало зручним інструментом для чоловіків, які шукали спосіб позбутися небажаної дружини.

У XV ст. в Західній та Центральній Європі зародився масштабний громадський рух, відомий в історії як «Реформація». Він почався з боротьби проти католицької церкви. Одним з наслідків Реформації стало утворення протестантської церкви, яка відокремилася від римо-католицької. Іншим результатом було реформування законів про шлюб. Мартін Лютер, провідний діяч Реформації в Німеччині, виступав проти традиційного обряду шлюбу, стверджуючи, що шлюб має на меті народження дітей та спільне життя подружжя в лояльності та вірності. У XV ст. в Німеччині, Голландії, Скандинавії та Шотландії ширився погляд на шлюб як на духовне об'єднання чоловіка і жінки. Законодавство затвердило право жінок на повторний шлюб у

випадку, наприклад, зради чоловіка. У Англії ця концепція була визнана лише через 200 років.

Інший представник Реформації, Жан Кальвін, вважав, що позашлюбні стосунки між чоловіком і жінкою повинні бути засуджені. На його погляд, шлюб є даром від Бога, призначеним для стримування пристрасті, і в ньому не повинно бути місця для задоволення, радості чи чуттєвості. Ці переконання і досі знаходять співчуття у багатьох послідовників кальвінізму [7].

Європейські традиції, що обмежували свободу у шлюбних стосунках, були перенесені переселенцями на новий континент. Зокрема, кальвіністські погляди на інтимність, які засуджували будь-які прояви чуттєвості, знайшли відгук у свідомості американських пуритан. Коріння цих суворих моральних норм сягають римського права, яке стало основою для британського законодавства і, відповідно, вплинуло на соціальні устої колоніальної Америки. Запроваджений кодекс тривалий час визначав патріархальний устрій колоніального суспільства, суттєво обмежуючи права жінок. Вони були позбавлені права власності, участі в укладанні угод та мали обмежену свободу пересування. Чоловіки, як глави сімей, мали право на повне підпорядкування дружин, включаючи інтимне життя, та одноосібне вирішення питань щодо місця проживання. Соціальні шлюби, укладені з міркувань вигоди, були поширеним явищем на початкових етапах колонізації. Релігійні догми суттєво визначали уявлення про шлюб та сімейні відносини в колоніальному суспільстві. Шлюб розглядався перш за все як інститут, спрямований на продовження роду та виконання релігійних обов'язків. Інтимна сторона шлюбних стосунків засуджувалася, а подружжя заохочувалося до аскетичного способу життя. Однак, з розвитком колоній та зростанням соціальної мобільності, колоністи поступово відходили від цих суворих моральних норм, прагнучи більшої індивідуальної свободи. Підпорядковане становище жінок у шлюбі та обмеженість їхніх прав стали предметом гострих суспільних дебатів. Ідея гендерної рівності набула широкого поширення, і жінки активно виступали за зміну існуючого порядку речей. Зокрема, вони спрямували свою

критику на британське законодавство про шлюб, яке дискримінувало жінок і служило інтересам чоловіків. Досягнення жіночого виборчого права стало важливим кроком на шляху до забезпечення гендерної рівності у всіх сферах життя, у тому числі й у шлюбі. Зі зростанням прав жінок у США кардинально змінювалося сприйняття шлюбу. Цей процес був ініційований боротьбою за виборче право і значно посилений подальшим розвитком фемінізму [16].

Сьогодні спостерігається зростання кількості сучасних жінок, які вирішують працювати. Водночас, чимало чоловіків починають брати на себе певні домашні обов'язки та активніше долучаються до виховання дітей. Проте, варто відзначити, що інститут офіційного шлюбу став предметом сумнівів. Деякі пари вирішують жити разом без офіційної реєстрації стосунків. Інші пари шукають творчі способи зберегти вірність та справжнє кохання у шлюбі, не втрачаючи особистої свободи. На сьогодні все менше людей у всьому світі вирішують вступити у шлюб, а середній вік наречених продовжує зростати. Такі тенденції помічають не лише в США, але й у Великобританії та Австралії, де на сьогодні кількість шлюбів на душу населення найнижча. Подібні зміни спостерігають також у Латинській Америці, Африці та Азії. Водночас найвищий рівень шлюбів відзначають у Китаї, Росії та Бангладеші. Дослідники відзначають, що міленіали загалом не прагнуть до офіційних шлюбів. За прогнозами, рівень укладання шлюбів може знизитися до 70%, тоді як у наших батьків цей показник становив від 82 до 91%. Також очікується, що 25% міленіалів взагалі ніколи не одружаться, що стане найвищим показником у сучасній історії [7].

Розвиток глобалізації сучасного світового простору суперечливо відбивається на політичному, економічному, соціальному та культурному розвитку окремих країн. Зокрема, вчені переконливо доводять, що глобалізація як найвища стадія інтеграції світової економіки, провокує нові загрози інституту сім'ї та зумовлює необхідність розробки комплексу заходів щодо зміцнення шлюбу та сімейних відносин.

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст., в умовах соціально-економічної та постіндустріальної трансформації суспільства, тенденції розвитку шлюбу і сім'ї сповнені протиріч, відбуваються значні зміни у шлюбно-сімейних процесах і структурах [32].

Останнім часом шлюб перестав займати чільне місце в особистому та громадському житті людей. Саме влаштування шлюбу стало багатьом здаватися чимось старомодним, що не вписується в межі та мораль сучасного суспільства. Поступово поняття про шлюб як норму життя людини методично руйнується під безперервними нищівними ударами сучасності. Уявлення людей про призначення та влаштування шлюбу змінилися. На ставлення до шлюбу вплинули деякі перетворення в життя суспільства. По-перше, у багатьох країнах змінилася роль чоловіка, який завжди був годувальником сім'ї та роль жінки, яка була хранителькою домашнього вогнища. З того часу, як жінки здобули незалежність і почали самі заробляти на життя, значно збільшилася кількість сімей, в яких подружжя працює, отже, спілкується мало. На це просто не вистачає часу. По-друге, стало модним заводити дітей поза шлюбом, тим самим збільшуючи кількість неповних сімей. По-третє шлюб поступається місцем співмешканню, у якому люди не замислюються про виникаючі майнові проблеми при смерті когось із подружжя. А також одностатеві союзи та рухи, легалізація яких дедалі більше вітається у суспільстві.

Нині в цивілізованому суспільстві все більше людей не вступають у шлюб на самому початку своїх взаємин, значна частина подружніх пар зовсім не оформляють офіційних стосунків, зростає кількість молодих людей, котрі прагнуть до альтернативних форм власного життя; відбувається не тільки еволюція форм шлюбу, але й ставлення до нього істотно трансформується [25].

Подружні відносини перестали сприйматися як прояв духовної єдності і жертвовності, переродилися в егоїстичне задоволення власних потреб у шлюбі. Фактично моральні уявлення про шлюб і сім'ю були знищені новою цивілізацією. Майже повністю втрачено уявлення про нерозривність шлюбу.

Фокус на створенні сім'ї змінив свою спрямованість на «Я». Система «сімейного центрizmu» з орієнтацією на цінності обов'язку, сімейну відповідальність, народження і виховання дітей, турботу про старість батьків поступається місцем системі «егоцентризму», незалежність, особисті досягнення, домінування почуттів сильного «его». У суспільстві зростає кількість молодих людей, які прагнуть до альтернативних форм власного життя.

Самотні люди приймають подібне рішення з різних причин, серед яких психологи виділяють наступні: негативний досвід від батьківських сімей; зростання освіти жінки, що часто змінює її погляди на уявлення про самореалізацію. Жінка віддає пріоритет професійному зростанню, кар'єрі і цими установками відходить все далі і далі від «обтяжливих» сімейних зв'язків. Крім того, отримання освіти, становлення фахівця вимагає часу, тому жінка пропускає період дітонародження.

Поширена точка зору (частіше у чоловіків), що легше жити одному, в тому числі з економічних причин. Низький матеріальний рівень, недостатня державна підтримка сім'ї, невпевненість і нестабільність майбутнього – все це спроби раціонально прикрити власне небажання брати на себе відповідальність за сім'ю.

Спільне проживання і так званий цивільний шлюб стали загальними формами альтернативних сімейних відносин. Їх об'єднує насамперед те, що чоловік і жінка будують своє життя разом без офіційного оформлення стосунків і духовного зв'язку в Таїнстві Вінчання. І відмінності пов'язані з двома пунктами: з тривалістю і стабільністю спільного життя та з характером соціального уявлення своїх відносин.

У разі співмешкання тривалість спільного проживання може бути відносно короткою та супроводжуватися повторними возз'єднаннями, сімейні ролі недостатньо визначені і аморфні, межі такої «сім'ї» туманні і неясні, подружжя публічно визнає відсутність подружніх зобов'язань. Цивільний шлюб характеризується тривалістю і стабільністю відносин, наявністю досить

чіткої структури сімейних ролей: пара може мати спільних дітей і відкрито визнавати їх відносини шлюбними. Бракує лише найважливішого – духовно-правового зв'язку. В результаті виходить як гра в сім'ю, де жінка і чоловік живуть сімейним життям «заради розваги».

Велика кількість подружніх пар воліє до відкритого шлюбу, що фактично узаконює право на зраду. Прихильники такого типу шлюбу вважають, що якщо шлюб існує тільки на рівні обов'язку, то він по суті себе вичерпав. І найголовніше в шлюбі, на їхню думку – це свобода. Але свобода від чого? Від дійсно близьких стосунків, від любові, від турботи? Результат таких «вільних» шлюбів в основному плачевний – смерть подружніх відносин, любові, розруха та депресія.

Тенденція набирає обертів – поява так званих «двовагонних» сімей. Це сім'ї, де обидва подружжя, а не тільки чоловік, як в традиційній сім'ї, ставлять перед собою завдання професійного зростання і самореалізації. У таких союзах сімейні цінності відходять на другий план, а подружжя перетворюються на «партнерів», колег, співробітників.

У багатьох сім'ях в декількох поколіннях відсутній чоловік, все частіше з'являється так звана «материнська сім'я», де жінка народжує дитину «для себе» і сім'я складається з мами, бабусі і дитини.

Гомосексуальні пари, свінг ери – це також спроба побудувати спотворені альтернативні відносини. Ці грубі пародії сім'ї неминуче закінчуються глибокими розладами особистості, депресією, психосоматичними захворюваннями.

Це далеко не повний список «альтернативних» варіантів.

Традиційну сімейну ієрархію майже зруйновано: часто чоловік не є главою сім'ї. Через слабкість і пасивність він змушений до периферії, емоційно дистанціюється. До цього призвели болючі переломи суспільства, в яких саме чоловіки потерпають від ідеологічних зламів. Дружина, вимушено стаючи годувальницею, починає займати лідируючі позиції в сім'ї та в кар'єрному зростанні.

Втрачено систему слухняності дітей. Традиційні відносини поваги, благоговіння перед старшими майже замінені активним протистоянням авторитету дорослих, ігноруванням їх думок.

Престиж материнства і батьківства катастрофічно впав. На зміну їм прийшли культи життєвого успіху, егоцентризму, професійного зростання. Розширена сім'я перейшла в мононуклеарну сім'ю – батьки та одна-дві дитини; бінуклеарну сім'ю – сім'я, де дитину виховують розлучені батьки, один/одна з яких не живе з дитиною; в «атомар», що складається з батьків і однієї дитини.

Розірвані зв'язки між поколіннями. Сімейне коріння, традиції, цінності забуті і втрачені. Цілі періоди штучних переселень населення ламало духовні зв'язки членів родини.

Традиційне сприйняття батьківства і дитинства втрачено. Збільшується кількість бездітних сімей. Це ситуації, коли подружжя свідомо відмовляються народжувати дітей, віддаючи пріоритет життю «для себе». Батьки все частіше бачать у дітях непотрібний тягар і перешкоду для досягнення життєвих цілей.

На жаль, можна констатувати, що сучасне суспільство поступово втрачає релігійні традиції попередніх поколінь, звичаї та сімейні цінності, у тому числі в області шлюбу та сім'ї.

Але сім'я залишається однією з найважливіших речей у житті більшості людей, незалежно від культур і регіонів. Готовність молодих до сімейного життя вважається одним з важливих факторів, які забезпечують сімейну стабільність.

1.2. Мотиви укладення шлюбу

Термін «мотивація» в широкому значенні використовується у всіх областях психології, які досліджують причини і механізми поведінки людини і тварин.

Сучасна психологія виділяє наступні види мотивації вступу людей до подружніх стосунків взагалі та одруження як їх різновид (якщо виключити випадки фіктивного одруження без наявності реальних намірів утворювати та підтримувати сімейні стосунки) – біологічні, соціально-культурні та економічні. Також ці мотиви можуть бути поділені на зовнішні та внутрішні з точки зору особистості особи, що вступає в подружні відносини. Мотивація одруження базується на загальній системі цінностей індивіда і звичайно являється її відбитком, за винятком випадків вимушеного чи примусового одруження, тобто випадків виключно зовнішньої мотивації.

Ще до того, як люди вступають у шлюб, у них формуються певні уявлення про сімейне життя, виховання дітей та розподіл домашніх обов'язків. Ці очікування, часто спотворені різними факторами, можуть призводити до розчарувань у шлюбі та сімейних конфліктів [1].

Мотиви вибору шлюбного партнера є складним і багатогранним явищем, яке залежить від безлічі факторів: від особистісних особливостей до соціальних норм та культурних традицій.

При виборі партнера для сімейних відносин і при створенні сім'ї людина може керуватися одним чи декількома мотивами. Виділяють наступні мотиви: любов (кохання – найпоширеніший і найсильніший мотив, бути з коханою людиною, ділитися з нею своїм життям і будувати спільне майбутнє є природним бажанням для більшості людей); бажання мати постійного сексуального партнера (хоча деякі чоловіки й жінки віддають перевагу періодичній зміні партнерів, смакуючи несподівані зустрічі, усе-таки більшість людей бажають мати надійні та постійні інтимні стосунки, їм нецікаві пошуки потенційного сексуального партнера, навпаки, їх цілком улаштовує впевненість у тому, що такий постійний партнер у них уже є; спільність поглядів і інтересів, рішення побутових проблем [25].

Мотивація укладення шлюбу включає чотири основні мотиви:

- інтимно-особистісний (прагнення виявити бажаного партнера для любові;

- морально-психологічний (бажання виявити духовно близького супутника життя);
- сімейно-батьківський (орієнтація на народження і виховання дітей);
- господарчо-побутовий (орієнтація на налагоджений побут і ведення домашнього господарства).

Ієрархія цих мотивів визначає критерії вибору шлюбних партнерів. Також деякі дослідники серед шлюбних мотивів дослідники виділяють три великі групи. По-перше, емоційно-етичні мотиви – це кохання і спільність інтересів. По-друге, мотиви самореалізації, до яких відносяться: народження дітей, можливість тривалого спілкування з іншою людиною, самопізнання, пізнання іншої людини і т.п. Мотиви даної групи можуть бути як свідомими, так і несвідомими. По-третє, мотиви обов'язку: народження дітей, прагнення легалізувати інтимні міжособистісні стосунки, порядність, коли шлюб стимулюється думкою найближчого оточення і відповідальністю перед близькими людьми та інші. Ці мотиви можуть бути як свідомими, так і несвідомими [18].

Вибір партнера для шлюбу значною мірою зумовлений соціальним статусом особи, її статтю, віком та життєвими цінностями. Серед мотивів вибору шлюбного партнера висловлюються такі: потреба в сексуальній близькості; бажання догляду (частіше серед чоловіків); потреба відчувати турботу (частіше серед жінок); бажання любити та бути коханим (частіше серед жінок); потреба знайти подібну до себе людину та бути зрозумілим; для більшості молодих людей любов є головним мотивом у виборі майбутнього партнера; прагнення до домашнього затишку; бажання мати дітей, піклуватися один про одного та виховувати їх разом; розвиток як особистості обох партнерів (включно зі спільним дозвіллям та глибоким спілкуванням); створення власного дому з унікальною ідентичністю та зручностями; прив'язаність один до одного; стереотипні мотиви (на кшталт «так роблять усі») та страх залишитися на самоті.

Мотивація до одруження полягає саме у бажанні вступити у шлюб. Часом люди виходять заміж чи одружуються під чужим впливом, дотримуючись принципу: не важливо, хто поруч, головне, що настав час. Якщо ж партнера немає, то вони докладають усіх зусиль для його пошуку. Багато шлюбів починаються саме з цього, і ті, хто серйозно прагнуть до сімейного життя, живуть щасливо. Проте проблеми виникають, коли вони зустрічають когось, хто викликає сильні почуття. Такий випадок не розглядається як психологічна зрада, адже існує переконання, що офіційний партнер був лише засобом для вступу в шлюб [18].

Мотивація, заснована на особистості, полягає у сприйнятті обраної особи як реальної людини з усіма її вадами та недоліками. Незважаючи на те, що можуть існувати кращі чи привабливіші люди, це не впливає на ситуацію. Це усвідомлений вибір, який передбачає особисту відповідальність за власні почуття та прийняття цієї конкретної людини.

Мотивація вибору партнера для шлюбу часто залежить від особистих переконань. Впевнені люди можуть шукати партнерів, які втілюють їхні ідеали та відповідають високим стандартам, таким як знаменитості, іноземці або заможні особи. Однак, якщо такі вибори повторюються у пошуках «ще кращого», це може призвести до проблем із збереженням шлюбу.

На сьогодні також існують шлюби за розрахунком, хоча причини, що спонукають до цього, можуть відрізнятися від тих, котрі в минулому були характерними для їхніх предків. Деякі сучасні шлюби мотивуються почуттям соціальної вигоди чи соціальної необхідності [25].

Мотивація на шлюб, орієнтований на дітей (дитячо-орієнтований шлюб). Це шлюб, у якому однією з основних, якщо не головною, мотивацією є бажання мати дітей. Партнери свідомо обирають шлюбний шлях, розуміючи, що діти стануть центром їхнього спільного життя, усвідомлюють, що виховання дітей – це відповідальний і тривалий процес, який вимагає значних ресурсів та зусиль, поділяють спільні цінності щодо виховання дітей, їхнього майбутнього та ролі сім'ї в житті. Часто такі шлюби будуються на ретельному плануванні.

Несвідомі мотиви шлюбу: взаємне розігрування (мотив часто пов'язаний з ідеалізацією партнера та проектуванням на нього власних бажань, такий шлюб може бути нестабільним, оскільки реальність часто не відповідає ідеальним образам); спільні інтереси (коли збіг інтересів і взаємне захоплення сприймаються як спорідненість душ, але з часом інтереси можуть змінюватися, і якщо це не буде враховано, можуть виникнути розбіжності); уражене самолюбство (заохочує досягнення «значущого іншого» за будь-яку ціну, за рахунок володіння «неслухняним», цей мотив часто призводить до токсичних стосунків, оскільки партнер сприймається як трофей або об'єкт для маніпуляцій; пастка неповноцінності (поєднання вдячності та відчуття «останнього шансу»); співчуття та обов'язок (бажання допомогти іншому може бути благородним, але воно не завжди є міцною основою для шлюбу; порядність (соціальний тиск та бажання відповідати очікуванням оточення можуть спонукати людей до шлюбу, проте, шлюб, укладений з таких міркувань, може бути нещасним; матеріальна вигода (цей мотив може бути важливим фактором при виборі партнера, але рідко забезпечує довго тривалість шлюбу; помста (вибір шлюбного партнера і шлюб відбувається «всупереч кривднику»); страх самотності (це занурення у власні проблеми і в себе самого, такий шлюб є втечею від страхів перед майбутнім життям) [18].

Виявлені типи мотивації до шлюбу – любов, духовна близькість, матеріальний інтерес, психологічна та моральна сумісність – мають вплив на рівень задоволеності шлюбом. Найбільше задоволених шлюбом серед тих, хто одружився з любові та за спільністю поглядів. Важливим є поєднання любові з духовною близькістю. Розчарування у сім'ї та шлюбі частіше зустрічається у людей, які фокусуються лише на особистих емоціях, ігноруючи духовну єдність, яка необхідна для підтримки подружнього життя.

Закоханість, з її ідеалізацією коханої людини, часто ускладнює перехід до реального сімейного життя. Розбіжність між романтичними уявленнями і повсякденною дійсністю може призвести до розчарування та конфліктів. Для збереження шлюбу важливо, щоб романтичне кохання з часом доповнювалося

дружбою, взаєморозумінням і спільними цінностями. Коли кохання будується не тільки на емоціях, а й на повазі до індивідуальності партнера, на готовності до компромісів і на спільних цілях, шлюб має більше шансів на міцність і довготривалість. Однак, це не означає, що романтичне кохання не має значення. Воно може бути потужним рушієм, який об'єднує людей і допомагає їм долати труднощі. Головне – знайти баланс між романтичними почуттями та раціональним підходом до побудови сім'ї [18].

Критерії шлюбного вибору можна поділити на такі групи: соціально-економічні критерії (вік, освіта, соціальний статус (професія, посада); громадянський стан, наявність дітей; національність; ставлення до релігії, матеріальний стан (житло, майно); фізичні критерії (зовнішні дані, стан здоров'я, зріст, вага, статура, колір волосся та очей, ставлення до куріння та алкоголю); психологічні критерії (темперамент, характер, особливості проведення дозвілля) та сімейні критерії (ставлення до сімейного життя та розподіл подружніх ролей). Важливість цих груп критеріїв залежить від віку, статі, освіти та особистості людини, яка робить вибір. Психологічні критерії є більш важливими для жінок, тоді як фізичні – для чоловіків.

Причини розторгнення шлюбу:

- шлюби «по любові» не виживають у багатьох випадках (любов створює ідеалізацію партнера й ускладнює виконання вимог подружнього життя);
- міжособистісні стосунки в сім'ї будуються на мотивах «обов'язку» та «любові»;
- розбіжності з потребами та очікуваннями подружжя (подружжя має дошлюбні, сформовані під впливом батьків та особистого досвіду уявлення про оптимальний, з їхньої точки зору, спосіб життя в сім'ї;
- потреби подружжя у сфері сімейних ролей (наприклад, хто повинен бути лідером) також можуть бути суперечливими);
- розбіжності в потребах у спілкуванні, дозвіллі, дітях та задоволенні матеріальних потреб;

- психологічні розбіжності (особистісні відмінності, «важкий характер» одного з подружжя);
- відсутність розбіжностей!

Спільне життя вимагає від подружжя готовності йти на компроміси, враховувати потреби іншого і часто придушувати власні потреби. Нездатність знайти відповідний спосіб дій загострює протиріччя та ускладнює або унеможлиблює задоволення потреб кожного з подружжя в сім'ї. Це призводить до конфліктів і, врешті-решт, до розлучення.

Відсутність уваги, турботи, психологічної підтримки у взаємовідносинах подружжя призводить до незадоволення таких важливих потреб, необхідних для підтримки власного «Я», як потреба у коханні, увазі, у відчутті власної значущості, у збереженні самоповаги. Складність задоволення потреби у збереженні власного «Я» полягає в тому, що в очах кожного з подружжя власне «Я» виглядає набагато привабливіше, ніж «Я» іншого. Збереження «Я-концепції» в шлюбі – це складний процес, який вимагає постійної уваги і роботи над собою. Це не тільки потреба кожного з партнерів, але й запорука міцних і гармонійних стосунків.

Значне місце у створенні психологічного клімату в сім'ї займає задоволення рольових потреб подружжя: мати-батько, чоловік-дружина, господар-домогосподарка, жінка-чоловік, голова сім'ї. Щоб створити міцний шлюб, партнери повинні вміло поєднувати різноманітні ролі: від батьківських до інтимних [17].

Глибоке розуміння потреб партнера з різних сфер життя є ключовим для побудови міцних і довірливих стосунків та сприяє почуттю близькості та єдності в парі. Взаємна обізнаність є фундаментом довіри, відкритості та розуміння в сім'ї.

Мотивація подружніх стосунків у літньому віці. З віком потреба в емоційній близькості та підтримці лише посилюється, тому багато людей обирають зберегти шлюб, навіть якщо він не ідеальний. Соціальні зв'язки є важливими для підтримки фізичного та психічного здоров'я у похилому віці, а

шлюб забезпечує стабільність і відчуття приналежності. Після втрати партнера люди часто стикаються з вибором: шукати нові стосунки або прийняти самотність. Самотність у похилому віці сприймається як серйозна загроза добробуту, тому люди намагаються уникнути її за будь-яку ціну.

Основною причиною пошуку нового партнера у пізньому віці є бажання разом вирішувати проблеми, а не самотужки. Літні подружжя відчують більше задоволення від шлюбу та його гармонії, коли їхні діти вже живуть окремо. Однак на початку можуть виникати труднощі у взаєминах, адже настає час, коли відсутність дітей та роботи змушує подружжя знову навчитися жити разом, враховуючи інтереси одне одного та знаходячи спільні інтереси. Шлюб стає більш визначальним для кола спілкування, напрямків діяльності, джерелом радості, підтримки та емоційної близькості. Подружжя частіше допомагає одне одному, разом легше подолати побутові проблеми, підтримувати соціальні зв'язки, приймати фінансові рішення та забезпечувати себе матеріально. Проте багато людей (особливо жінок) воліють залишатися на самоті до кінця своїх днів [24].

Сучасні шлюби все більше відходять від традиційних моделей, демонструючи широкий спектр форм співіснування. Множинність сімейних форм стала характерною рисою сучасного суспільства, відображаючи різноманітність людських цінностей та потреб.

За останні декілька десятиліть відбулися зміни у шлюбній поведінці, зокрема, зменшення бажання одружуватися, зростання середнього віку при першому шлюбі, збільшення числа цивільних шлюбів, нестабільність шлюбних відносин та висока частота розлучень.

1.3. Гармонія шлюбних стосунків

Об'єктивні фактори (несприятливі соціальні процеси, війни, економічні кризи, стихійні лиха тощо) істотно впливають на життєдіяльність сім'ї.

Водночас успішність вирішення сімейних проблем багато в чому залежить від особливостей усвідомлення членами сім'ї сімейної ситуації, їх готовності і вміння сконцентрувати зусилля на збереженні сім'ї.

Таким чином, основними факторами, що формують стабільність шлюбу, є внутрішні суб'єктивні, тобто психологічні. Насамперед – це подружжя сумісність як соціально-психологічний показник згуртованості сім'ї [3].

Щасливий шлюб – це не випадковість, а результат спільних зусиль обох партнерів, спрямованих на збереження любові, поваги та взаєморозуміння, а гармонійні відносини – це не пасивний стан, а активний процес, який потребує постійної уваги, турботи та інвестицій з боку обох партнерів.

Існує ряд ключових факторів, які сприяють створенню і збереженню щасливого шлюбу, таких як довіра, відкритість, взаємодопомога та спільні інтереси. Щоб побудувати міцний фундамент для своїх відносин, важливо розуміти і розвивати ті якості, які є основою будь-якого успішного шлюбу.

У щасливому шлюбі панують любов і повага, існує міцний емоційний зв'язок та взаємна підтримка партнерів. Відкрите та чесне спілкування є ключем для запобігання непорозумінням та спільного вирішення проблем, а довіра забезпечує стабільність відносин. Подружжя може бути впевненим, що партнер буде поруч, і що їхні стосунки, які базуються на спільних цінностях та подібних уявленнях про майбутнє, триватимуть.

У щасливому шлюбі подружжя поважають не лише, як пару, але і як особистостей. У партнерстві легко зосередитися на іншому настільки, що втрачаються потреби та благополуччя власного «я». Однак мати час для себе так само важливо, як і проводити час разом. Турбота про себе, як фізично, так і емоційно, є ключем до самореалізації та здатності робити все можливе у стосунках. Наявність часу для себе дає можливість зберегти власну індивідуальність і в той же час розвиватися в партнерстві. У духовному плані кожна душа перебуває на шляху самореалізації та цілісності. Відносини – це підтримка цієї подорожі та підтримка себе та свого партнера в індивідуальному духовному розвитку. Щасливе подружжя надає одне одному простір для

особистісного розвитку та досягнення власних інтересів і цілей. Водночас зміцнює свої відносини, поділяючи спільні інтереси і заняття. Будь то подорожі, кулінарія, спорт чи культурні заходи. Спільні захоплення та вподобання можуть зміцнити та поглибити стосунки. Вони створюють зв'язки та спогади, які роблять кохання міцнішим. Філософія, що стоїть за спільними цілями у відносинах, полягає в пошуку спільного сенсу. Партнерство – це не лише спільне проведення часу, а й пошук більш глибокої мети, на якій зосереджені любов та енергія подружжя.

Важливість спілкування у стосунках не можна недооцінювати. Це важливий ключовий фактор. Відкриті та чесні розмови є наріжним каменем будь-яких гармонійних стосунків і непорозуміння у подружжя часто виникають через брак спілкування. Спілкування у відносинах – це не тільки обмін словами, а й пошук знань. Партнерство – це чути між рядками не лише очевидне, а й невидиме. З духовної точки зору, кожна зустріч – це можливість для самопізнання, для поглиблення співпереживання та розширення свідомості.

Під час будь-якої тривалої взаємодії людей неминучими є зіткнення їх інтересів. Жодна сім'я не може обійтися без ситуацій суперечливості потреб, прагнень та дій, що породжує родинні сварки та конфлікти. Їх своєчасне та конструктивне вирішення згуртовує членів родини, підвищуючи рівень їх психологічної культури. Якщо протистояння між членами родини є незначним, то розгортається сімейна сварка [22].

Сварки неминучі в будь-яких стосунках, але те, як подружжя з ними впорається, має велике значення. Здорове управління конфліктами – ще один ключ до гармонії в шлюбі. Важливе вміння вирішувати конфлікти конструктивним шляхом і йти на компроміси. Конфлікти – це не погано. Вони навіть можуть допомогти поглибити стосунки, якщо проблеми вирішуються разом. Щасливе подружжя має можливість відкрито говорити про проблеми та шукати рішення, а не ігнорувати чи загострювати їх.

Розглянемо, які особливості мотивації благополучного в сімейному житті людини. Мотивація відображає ставлення особистості до різних сторін життя

включає в себе три компоненти: когнітивний, афективний і поведінковий. Мотивація благополучних у сімейному житті людей має особливості, що відображають статистично достовірні відмінності в порівнянні з мотивацією людей, неблагополучних у сімейному житті.

У благополучних у сімейному житті людей спостерігається більш високий рівень загальної осмисленості життя, ніж у неблагополучних у сімейному житті, що надає життю усвідомленість, спрямованість і тимчасову перспективу, при цьому вони сприймають сам процес свого життя як цікавий, емоційно насичений і наповнений змістом, крім того, вони вважають своє життя продуктивним, задоволені прожитим відрізком життя. Не благополучні в сімейному житті люди мають низький рівень осмисленості цілей, вони не задоволені своїм життям в сьогоденні, не вважають його емоційно насиченим, цікавим і наповненим змістом, вони не задоволені результатами прожитого відрізка життя. Що можна казати про локус контролю – «Локус контролю – Я» і «Локус контролю – Життя», які на сьогоднішній день мають дуже велике значення і говорять про те, наскільки людина сприймає життя явищем контролюваним і яке місце особисто собі в процесі контролю він відводить в житті. Тобто бажання або небажання бути господарем свого життя проявляється на тлі недовіри до життя і визнання його неконтрольованості в принципі. Визнаючи контрольованість життя в цілому, перші можуть хотіти бути господарями життя або не хотіти і тоді передавати кермо влади партнеру. Другі, вважаючи життя явищем неконтрольованим, можуть хотіти бути господарями життя, щоб компенсувати його неконтрольованість, або не хотіти, вважаючи це безглуздом в цілому.

Різні також зміни сімейних цінностей перших і других представників до шлюбу і через 15 років після шлюбу. До весілля список, використаний дослідниками для ранжування, включив такі цінності сімейного життя: романтичні почуття, любов; секс; матеріальна забезпеченість; діти; налагоджений побут; дружні, довірчі відносини з чоловіком (дружиною); статус сімейної людини; захищеність, безпека; цікаве спілкування;

організованість життя; спокій, комфорт; зовнішня привабливість партнера (красивий, престижний); фізичне і психічне здоров'я; осмисленість і продуктивність життя [35].

До шлюбу значимість цінностей у опитаних обох груп збігалася. Після 15 років благополучні в сімейному житті опитувані змінили своє ставлення, переглянули свої позиції з приводу того, які цінності є для них найбільш значущими на даний день в їх сімейному житті. Неблагополучні ж у сімейному житті опитувані зберегли свої позиції щодо найбільш важливих для них цінностей сімейного життя в незмінному вигляді. Тобто життя перших будується відповідно до сучасних позицій. У неблагополучних же в сімейному житті опитуваних ситуація інша. У них реалізуються в реальному житті не ті цінності, які є найбільш значущими, а ті, реалізовувати які дає можливість їх життєва реальність. Водночас у неблагополучних в сімейному житті опитуваних їх позиції з приводу найбільш значущих цінностей не змінилися з того часу, коли вони створювали сім'ю. Відповідно можна сказати, що в своєму сучасному сімейному житті вони намагаються зберігати колишні позиції з приводу сімейних цінностей. Незважаючи на те, що реалізовувати їх в реальності не вдається, перегляду значущості сімейних цінностей не спостерігається; при цьому вони і зараз не реалізуються, що забезпечує незадоволеність і суб'єктивне відчуття неблагополуччя свого сімейного життя. Таким чином у першої групи в цілому більш високий рівень суб'єктивного контролю, тобто вони вважають більшість важливих подій в їх житті результатом їх власних дій, вони відчувають відповідальність за ці події і за те, як складається їх життя в цілому. У них розвинене почуття суб'єктивного контролю щодо негативних подій. В цілому, вони готові нести відповідальність і самі визначати свою поведінку, зокрема в сімейному житті.

У опитуваних другої групи в цілому рівень суб'єктивного контролю значно нижче, тобто вони вважають більшість важливих подій свого життя результатом дій зовнішніх сил (інших людей або обставин). Вони не вважають себе відповідальними за події у своєму сімейному житті, передусім в області

невдач. Вони не готові нести відповідальність і самостійно визначати свою поведінку, в тому числі в сімейному житті. Складемо якийсь узагальнений портрет мотивації як ставлення до сімейного життя благополучних і неблагополучних в сімейному житті опитуваних. Благополучні в сімейному житті – це люди, усвідомлено і самостійно бажаючи мати сім'ю, що бачать в цьому сенс, задоволені сімейним життям; емоційно приймають його; вважають своє життя цікавим, осмисленим, емоційно насиченим, цілеспрямованим процесом; задоволені прожитим відрізком життя; вважають життя явищем контрольованим і більшість важливих подій свого життя результатом власних дій; готові нести відповідальність за події у своєму сімейному житті, особливо за невдачі. Коли вони створювали сім'ю, вони розуміли, чого хочуть, при прийнятті рішення про шлюб були адекватні актуальним в той період життя цінностям. Після часу значимість цінностей була ними переглянута, і зараз їх сімейне життя будується відповідно до сучасних позицій. Неблагополучні в сімейному житті опитувані – це люди, які неоднозначно відносяться до сім'ї та сімейного способу життя, незадоволені сімейним життям; емоційно його не приймають; вважають своє життя неосмисленим, нецікавим, емоційно не насиченим, нецілеспрямованим процесом; незадоволені прожитим відрізком життя; вважають життя явищем неконтрольованим і більшість важливих подій свого життя результатом дії зовнішніх сил; не готові нести відповідальність за події у своєму сімейному житті, особливо за невдачі. У період створення сім'ї вони приймали рішення про шлюб відповідно не з найбільш значущими для них в той період життя цінностями, а, мабуть, з тими, які пропонувала життєва реальність. Цінності, значущі тоді, залишилися незмінними і в даний час, при цьому вони і зараз не реалізуються. Таким чином, відповідно до результатів проведеного дослідження можна зробити висновок, що мотивація сімейного життя благополучної в цьому людини має особливості, що відображають статистично достовірні відмінності від мотивації сімейного життя неблагополучних у цьому людей [39].

Щасливе партнерство приносить радість, веселощі і сміх, приходить насолода часом, який подружжя проводить разом. З'являється почуття захищеності, яке спонукає ділитися своїми потребами і бажаннями.

Вивчаючи динаміку зміни рівня гормону чоловіків і жінок у відповідь на різні події протягом дня американські дослідники прийшли до такого висновку: щастя одного з подружжя знижує рівень стресу іншого. Дослідження показало, що позитивні емоції однієї людини можуть допомогти іншій впоратися зі стресом без будь-яких додаткових зусиль. У даному експерименті мова йде не про суб'єктивне зниження рівня стресу – в опитуваних відзначено зниження рівня гормону кортизолу в слині.

В експерименті взяла участь 321 сімейна пара віком від 56 до 87 років. За допомогою анкетування і лабораторних тестів слини вчені оцінювали кореляцію емоційних переживань подружжя і рівень кортизолу в організмі трічі на день. Результати дослідження опубліковані на сайті Каліфорнійського університету в Дейвісі. Виявилося, що позитивні емоції однієї людини діють як соціальний ресурс для іншої. Так, емоції щастя першого знижували показники кортизолу в організмі другого.

Дивним також є факт, що організм виробляв менше кортизолу в моменти, коли людина повідомляла про позитивні емоції і цей ефект був сильнішим, ніж при власних позитивних емоціях. Найбільшу користь від щастя свого партнера отримували більш літні пари і ті, хто в цілому відчував себе щасливим у відносинах [37].

Цікаво, що дослідники не виявили ніяких зв'язків між рівнем кортизолу одного партнера і негативними емоціями іншого. Вони пояснюють це тим, що літні люди вміють захищати своїх партнерів від фізіологічної реакції на негативні емоції інших людей. Відомо, що хронічний стан підвищеного кортизолу пов'язаний з негативними наслідками для здоров'я. Наприклад, оцінюючи рівень гормону у волоссі, вчені виявили підвищені ризики серцево-судинних захворювань. «Відносини – ідеальне джерело підтримки, особливо

якщо це щасливі відносини», уклав висновки автор дослідження Томіко Йонеда [37].

У світі відносин не існує універсального рецепту гармонії. Кожні відносини унікальні і вимагають праці, відданості з обох сторін. Але відкрите спілкування, довіра, повага, спільні інтереси, здорове управління конфліктами та турбота про себе й партнера, можуть закласти основи для гармонійного та повноцінного партнерства у шлюбі.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ ХОРЕОГРАФІЧНИХ АНАЛОГІВ ТА ПРОТОТИПІВ ТВОРЧОГО ПРОЕКТУ

Вирішуючи робити постановку, пов'язану з дощем, ми розуміли, що дощ стане одним з дійових осіб і робота буде базуватися на взаємодії з водою – напряду або через відеоряд, тому вважаємо доцільним проаналізувати історичний приклад вистав на воді та сучасні вистави й кінофільми, технічно й емоційно пов'язані з водою.

Саме вода додає акцентованого поштовху до емоції, посилює прояв емоції виконавця та спрямовує глядача на глибоке занурення до проблемної зони обраних хореографами тем.

2.1. Вода на сцені від спадщини до сучасності

Психотерапевтичну сторону картин, пов'язаних з водою люди вбачали з давнини.

Розглянемо вид традиційного в'єтнамського мистецтва. Ляльковий театр на воді у В'єтнамі існує трохи більше 1000 років. В одному з селищ Червоної річки (околиці нинішнього Ханоя) в період рясних дощів рисові поля затоплювалися, збирати врожай було неможливо й селяни почали грати свій власний театр. Зміст сюжетів був тісно пов'язаний з побутом в'єтнамського народу і відображав цікавий спосіб зображення навколишнього світу.

Сценою для лялькового театру на воді служили озера, ставки або затоплене поле – природна або штучна водойма, над поверхнею якої зводять декорації у вигляді общинного будинку.

Ляльками спочатку виступали городні опудала. Пізніше, коли театр став набувати все більшої популярності, фігурки артистів стали виготовляти з

фігового дерева. Вони не тонули у воді і вирізати можна було практично будь-який образ. Головною темою вистав, звичайно ж, було і залишається сьогодні сільське господарство. У давнину в'єтнамці, як в багатьох народів, вірили, що духи контролюють життя, за провини позбавляють врожаю. Тому люди в уявленнях поклонялися духам і просили їх про прихильність.

У виставах часто знаходить своє втілення і простий селянський побут – посадка рису, збір врожаю, випас худоби, рибна ловля, народні гуляння та фестивалі, і священні символи в'єтнамського народу. Головні герої міфів – гігантські дракони, що вивергають вогонь, єдинороги, фенікси і наймудріша золота черепаха.

Головний герой театру – лялька-хлопчик Теу. Він – головний оповідач – ось уже тисячу років з'являється на сцені на своєму вірному мулі в одній лише червоній пов'язці, може бути і веселим жартівником, і гострим критиком, що вихваляє чесноти, висміює лиходіїв.

Маріонетку підтримував великий стрижень, розташований під водою і керований ляльководом, який зазвичай прихований за ширмою. Таким чином, ляльки рухаються над водою. Лялькам шили яскраві костюми, придумували нові трюки, навчилися створювати на рівній гладі хвилі і навіть випускати з водної глибини петарди. Переглянути цю виставу можна в будь-якому регіоні В'єтнаму. Причому, в кожному є своя унікальна техніка, власні трюки, які ретельно тримаються в секреті [41].

Найскладніше завдання мають ляльководи. Одинадцять акторів керують усіма фігурами на сцені. Актори-невидимки розташовуються позаду сцени за спеціальним екраном по пояс у воді. Бачити їх глядачі не можуть. За допомогою довгих бамбукових палиць, в які вбудовані пружинні механізми, вони приводять до руху маріонеток. Натерті воском нитки йдуть від рухомих деталей ляльки на глибину води, проходять всередині жердини до пальців ляльководи. У складних трюкових ляльок бувають по три таких жердини. Тому ляльки-танцівниці виконують справжнісінький танець, рибалка закидає сітки і витягує

рибу, вершник розмахує шаблею і на скаку вбиває ворога, дракон випливає з води і вивергає полум'я. На сцені ляльки оживають і творять справжню казку.

Вистави часто супроводжуються національною музикою. Музика передає в'єтнамську природу з образами селян, буйволів, рисових полів.

Головна декорація театру, звичайно ж, вода. Над її поверхнею – общинне поселення. Праворуч і ліворуч від головної водної сцени розташовуються музиканти. Оркестру допомагають традиційні інструменти В'єтнаму: барабани, скрипки, флейти, дерев'яні дзвіночки і навіть тарілки. Оперні співаки співають пісні, оповідаючи історії [41].

Головні теми вистав – робота, побут і традиції. Але навіть звичайні події артисти перетворюють на сцені і в гру, і чарівництво, і в психотерапію: ловля риби стає змаганням рибалки і його здобичі; збір врожаю стає полем битви, де б'ються рис, сонце і дощ. Сценки наповнені таємним змістом і виконуються з гумором. У репертуарі театр часто використовує в'єтнамські народні казки, легенди, міфи та історичні події. На сцені переплітаються і сучасний селянин, і міфологічні дракони і фенікси. Кожен образ наділений своїм змістом. Черепаха демонструє довголіття, дракон символізує мудрість, єдиноріг уособлює силу розуму і тіла, фенікс несе життєву енергію.

Вистава триває 30 хвилин від сили, але за своїм культурним значенням ляльковий театр на воді можна порівняти з танцем дервішів для арабомусульманських країн [14].

Психотерапевтичний ефект дає гра як інтерактивний засіб, що є актуальним на сцені сьогодення.

Чи використовується вода на сучасних сценах?

На відміну від природніх сцен води, сучасним хореографам за необхідне стає використання води на стаціонарних сучасних сценах, що є досягненням технічної сторони сцени.

На відміну від штучних декорацій, які опановували простір сцени до ХХ ст. Піна Бауш привносила на сцену «живі декорації» – торф, квіти, листя, та воду, яка здійснила шлях через всю виставу «Повний місяць» та вже 15 років

вода є однією з дійових осіб вистави, прем'єра якої відбулась у 2009 р. У виставу вода вливається поступово, набираючи силу і швидкість з кожною дією. Починаючи з розливу по келихах, вода стає мовою спілкування іноді в прямому сенсі слова. Наприклад, два герої лежачи на сцені ведуть діалог, пускаючи один в одного цівки рідини з рота, ніби відволікаючи глядача, а може і себе теж, від видовища води, що непомітно наповнює басейн в глибині сцени. Водойма уособлює імпровізовану річку життя, яку герої намагаються перетнути вброд, не замочивши ноги. Але з кожною хвилиною це зробити все складніше і складніше. Вода прибуває, пізніше виходить з берегів, заповнюючи собою все навколо. Потонути неможливо – води там по щиколотку, але інколи можна потонути в калюжі, в стакані, навіть в краплі.

Дуже акцентований епізод, в якому юнаки, взявши в руки тази і відра, наповнюють їх водою з басейну і вихлюпують на валун, який блищить під її потоками, наче живий, а хлопці сповзають з каменю, що омивається водою. Посиленням психотерапевтичної гри стає плавання дівчат в одязі. Це знов є особливим викликом Піни. Одягнені у вечірні сукні дівчата плавно ковзали по воді на животі з однієї куліси в іншу та практично всі виконують складні па на шпильках. З одного боку це викликає заперечення, з другого боку це дивує глядача тим, що дуріти можна так гарно.

Ще більш потужний потік захоплення на зал додає вода, яка ллється зі стелі сцени. Чим ближче до кульмінації, тим сильніше «дощ». І хоча в антракті сцену насухо витирають, з третім дзвінком потоп розпочинається знову. Напруження емоцій до того досягає неймовірної сили. Дівчата, власниці довгого волосся, ефектно розбризкують воду мокрим волоссям. Сукні прилипають, підкреслюючи сухі, жилисті тіла.

Події на сцені підсилює картина води – стихії, що у єдиному русі з танцівниками вимальовує неймовірну силу. Танці виглядають аутентичними й спонтанними, але вони ретельно вивірені. Артисти транслюють процес усвідомлення своєї свободи через воду.

Три години вистави протікають, немов дощ. Музичний ряд, створює особливий настрій. Мікс музики різних авторів стає ілюзією єдиного твору. Мотиви: Тома Вейтса, Амона Тобіна, Олександра Баланеску, Cat Power, Карла Крейга, Джюна Міяке – і навіть твори електронного дуету Leftfield, групи Magyar Posse, Ненада Джеффа Єлич, Memoires Du Futur Рене Обрі.

Виставу «Повний місяць» Піна Бауш поставила незадовго до своєї раптової смерті. Останній відрізок її життя пов'язаний з Вімом Вендерсом, який створив фільм «Піна» і представив його на Берлінському кінофестивалі в 2011 році. Кіно режисер починав знімати ще за життя героїні. Піна підбирала спектаклі, які могли б увійти у фільм, і сама почала зніматися. Кожен раз, коли Вендерс бачив те, що відбувається на сцені, його дух захоплювало настільки, що він хотів заразити цим глядачів і передати їм свої емоції. Але знятий матеріал – це не живий виступ. Рішення знайшлося з появою камер 3D: «Піна» стала першою картиною Вендерса, виготовленою за допомогою нових технологій.

Закінчив фільм режисер вже один, без Піни Бауш. Її фраза «Танцюй, танцюй, інакше ми пропали» стала лейтмотивом картини. Фільм «Піна» багато в чому допоміг зробити спектакль «Повний місяць» культовим, але і без того він вважається одним з найкрасивіших, дотепних і поетичних у творчості хореографа. Навряд чи «Повний місяць» піде з афіш «Танцтеатру Вупперталь» [27].

Якщо в'єтнамський театр ляльок продовжує життя 1000-річної традиції, то сучасний принцип постмодерного змісту ламає класичний уклад балетних вистав багатовікової системи класичного балету. Сучасні хореографи міняють принципи класичного руху, сюжет вистав, героїв та їх поведінку. Саме це стає психотерапією для глядача й виконавця: змінити незмінне, шукати новий вихід, міняти застарілі принципи. Мац Ек перепрацьовує класичну спадщину, його вистави стають психологічним пошуком самості особистості. Щоб прийти до узгодження в парі він з артистами утворюють образи руйнації стосунків, потім руйнації себе, але не завжди ця руйнація може давати воскресіння особистості.

Такий построзривний синдром М. Ек розкриває в мініатюрах, як «Дим», «Мокра жінка», створених для класичної суперзірки Сільві Гіллем, він відводить то шквал води, то краплі води. Від першої героїня промокає до нитки, до другої, яку героїня ловить губами, закинувши голову догори. М. Ек ставить на одну сходинку Дим, на другу Воду – точніше дим від пожежі емоцій і промоклу від відчаю, що стає дощем, жінку. Він візуалізує підсвідомість бажань-мотивацій. З підсвідомістю, фрейдівськими комплексами та юнгівським колективним несвідомим – він «воює» протягом творчого шляху.

В першому розділі ми неодноразово підкреслюємо про неоціненність роботи над своєю особистісною еволюцією почуттів, зі своїм об'ємом досвіду, який треба переосмислювати час від часу. На цьому М. Ек будує своє творче хореографічне слово.

На українській сцені теж працює свій Мац Ек. «Дощ» Радуги Поклітару в Україні 2008 р. виглядає сьогодні першими кроками адаптації європейських проривів у підсвідомість танцівника і глядача України через танець на українській сцені [19].

Ще трохи соромились в порівнянні з відірваними постмодерністами Європи та Америки артисти української свідомості, йшли на амбразуру авторитарного танцю, закусивши губу, йдучи від трюку до проживання і візуалізації стану душі. Сліпі шукають вихід руками. Валіза переносить численні спроби бути зібраною... Феміністично налаштована партнерка без видимого конфлікту в парі, але після загально-соціального конфлікту, ламає зниклого в сумнівах партнера, кидаючи його ниць на підлогу і йде по тулубу і руках лежачого; а через деякий час ставить ступні партнера на своє обличчя і піднімає його на руки, як дитину, і знову кидає його землю, і знову зачіпка за приниження і возвеличення в єдиному коченні незграбної кулі тіл – пари закоханих – чіпляється випадаячими кутами ліктів і колін... – все ніби з чужого плеча, але це і є перші кроки перевернутих ручками вгору парасольок, спочатку як клюшок гольфу в тремтячих руках танцюристів, немов знову осліплених під час пошуків дощу. Можливо навіть осліплених від своєї сміливості. І ось,

перевернуті до верху тростинами парасолі, як лебеді пливуть по сцені в щойно тремтячих руках, намагаються прийняти в глибину своїх чаш дощ, що стіною піску сиплеться/ллється зверху потоком нової свідомості.... але нахиляються до глядача чаші парасольок і показують, що вони все ж порожні, хоча танцюристи осідають під вагою цих чаш – вагою усвідомлення глибини сучасного театру танцю, глибини їх сміливості [23].

Найвідоміший балет, який додав до власного змісту і пошук гармонії, і конфлікти роду, і боротьбу протилежних антагоністичних сил є балет «Лебедине озеро».

Його трансформації за поглядами сучасних балетмейстерів розглядає К. Бортник: «Завдяки партитурі П. Чайковського цей балет став своєрідним позачасовим бестселером настільки популярним, що в кожному наступному неординарному баченні постановники могли вже й не докладати значних зусиль для створення справжнього шедевру, а лише зі споживацькою метою використовувати назву балету й прізвище композитора, які гарантували виставам неодмінний успіх [4].

У версії австралійського хореографа Г. Мерфі (2010) головна героїня Одетта має психічні захворювання. Існує версія, що балет порушує проблему любовного трикутника королівської сім'ї, в основі лібрето – любовний скандал британського королівського дому. Цей балет на думку авторки об'єднує версії Дж. Ноймайера, М. Ека та М. Борна.

Французький хореограф Ж.-К. Майо базує задум свого «Озера» на психологічній залежності Принца від жіночого впливу матері на його світогляд – Принц обирає між мрією та реальністю: «рветься між білим і чорним лебедем. Білий – це жінка, про яку ми мріємо, але яка так і залишається недосяжною. А чорний лебідь – жінка, без якої ми не можемо жити і на якій ми одружуємося». Недосяжність до матері – це хворобливе сприйняття світу через авторитарність жінки-матері у сучасному суспільстві [4].

Александр Екман (2014) використав свою фабулу протистояння білого та чорного начал. В першому акті він відобразив саме процес втілення

постановки балету, продемонстрував багато прошарків сучасного суспільства, психологічних відносин і реакцій різнобарвних представників. В другому акті він використовує воду, на якій танцюють лебеді-жінки та лебеді-чоловіки в темних брючних костюмах. Спочатку їх рух є дуже обережним, немов вони завмирають, щоб побачити рибу в воді. Ця обережність переривається різкими миттєвими бризками точних міцних рухів ногами, наче рибу схоплено. Потім лебеді починають пливти, чим допомагає сучасна портерна техніка і знов піднімаються – втомлені, мокрі, але сильні. Вирішення психологічної драми білого і чорного лебедів – мов натуральні психотерапевтичні практики. Хоча лебеді були представлені в чоловічому вбранні, або краще на сьогодні сказати в брючних костюмах унісекс, дуель білого і чорного відбулася між жіночими образами білого і чорного лебедів. Синхронний діалог двох фізично сильних сторін протистояння, сила білого лебедя проти чорного, ляпаси чорного лебедя і смирення прийняття білим лебедем прямого насильства, повторювання всіма лебедями двобою основних, рознімання двобою та сковзання по воді, знов бійка сторін. Несподіваною розв'язкою бійки стає раптове синхронне падіння всіх лебедів та їх розбіг-розліт, наче виліт померлих душ. Всі лебеді-герої вмирають тричі. Вдруге – від струму фену, яким співака сушить волосся. Соло Принца або самотнього Лебедя бентежить стрибками по воді. Встретє вмирають за компанію, або точніше сказати, від того, що закінчуються сили від марафону, в якому всі гребуть лежачи на спині і не бачучи один одного, а піднімаються по черзі, щоб отримати інформацію про те, що роблять інші, а інші гребуть і гребуть – до повної відсутності сил. В цій версії всі є потерпілими завдяки психологічному напруженню [34].

Подібне психологічне навантаження відбувається у виставі польської пари хореографів – гендерної співпраці С. Кравчинського та А. Годовської «Батай і світанок нових днів». Роботу акцентовано на авторському методі постановників з артистами через проживання снів, узагальнення, синхронізацію свідомого й підсвідомого у проживанні певного явища. Це серія діалогів трьох пар. «Драматизм привів до смерті? Ні, фізичної смерті не було.

Але після кожного закінчення «танцю-діалогу» ми спостерігали смерть очікувань. Немов на танцмайданчику, пари зустрічалися, проводили новий діалог і розходилися, кожного разу отримуючи нову смерть, яка відвідала обрив їх розмови про те, або не про те» [31].

Естафету роботи лебедів з водою в 2020р. приймає балетна трупа ХНАТОБу. Історичний сюжет на новій хвилі – пуанти на воді. Прийом несподіваний. «Танець задуманий не просто «на березі» озера, а неначе на його поверхні, у великому, але неглибокому басейні розміром 12х16 метрів. Ноги танцівників і балерин опиняються під водою по щиколотку, що практично не заважає виконанню традиційних балетних па і складних партерних елементів сучасного танцю, коли тіла артистів повністю покриті водою», – оповідав Заслужений діяч мистецтв України Олександр Чепалов.

Сьогодні одним з найважливіших та знакових у новій тілесній культурі є гендерний аспект.

Необхідно відзначити, що при створенні балетмейстером сучасних хореографічних творів важливим є конкретизація специфіки проявів статевих, біологічних та соціально-культурних особливостей при гендерній взаємодії танцівників різних статей в дуетному танці [5].

У розгляді гендерного руху та його культурних проєкцій наявною постає бінарність смислових опозицій матріархату та патріархату, подолання соціальних стереотипів та забобонів патріархальної ментальності. Хореографи-жінки викликали широкі за своїми масштабами й аргументовано переконливі дискусії з питань щодо сексуальності, жіночої самосвідомості та гендерних смислів та вступили в дискурс з хореографами балетмейстерами чоловічої статі. Сьогодні ми бачимо плідні авторські роботи гендерної співпраці – парні хореографічні знахідки.

Починаючи з останніх десятиліть ХХ ст. стало звичайним для сучасного танцю вільніше відображати соціальні відносини, розбіжності статевих і гендерних характеристик, їх знакових особливостей за допомогою рухів та ін. З цього часу стилістичні прийоми модерного танцю певною мірою себе

вичерпали, що пов'язувалося з бурхливим розвитком рок-музики та виникненням нової танцювальної лексики, яка відбивала тенденції молодіжної субкультури [29].

Танець контемпорарі сьогодні наче окремий соціальний інститут відображає події соціального-психологічного комунікативного характеру та посилює акцент на психотерапевтичній складовій мистецтва.

2.2. Цінність води в роботі хореографа

На глибокому емоційному рівні люди пов'язані з водою та її джерелами. Вид водних просторів надихає, дарує гострі відчуття і одночасно заспокоює. Є думка, що цим ми зобов'язані мудрому мозку людини і тій величезній користі, яку він приніс нашим предкам, чиє життя було нерозривно пов'язане з водою. Відносини людини з морем сягають корінням у глибоке минуле, аж до зародження життя на Землі. Всі ми вийшли з океану і складаємося з води, в нашій генетичній пам'яті виکارбовано нерозривний еволюційний зв'язок людського роду з водою. Скільки відсотків води містить тіло людини? Цей показник залежить від віку і може коливатися. Чим молодша людина, тим більше залишається рідини в тканинах: новонароджені – 90-97%; діти до року – 86%; 5-14 років – 75%; 20-35 років – 65%; 40-50 років – 55%; 60-80 років – 50%.

Таку інформацію надавав учасникам майстеркласів з контактної імпровізації Аріє Бурштейн (м. Харків 2017 р.), коли налаштовував учасників на знайомство, на відчуття спільного потоку, на свідому зустріч поглядами, на спокійний доброзичливий внутрішній стан, на відкритість до спільного руху. І люди ставали спокійними, цікавими один до одного і до себе. Усвідомлення своїх переживань в русі та комунікації, усвідомлення емоції ставало цінним. Люди починали цікавий для себе внутрішній рух, наче потік. Вправа «поплавок» з уявленням своєї голови на поверхні води та тіла, яке рухає вода, давало нові відчуття.

Мене дуже зацікавило питання, чому нас так зачаровує і гіпнотизує рух води. З цього запиту я почала глибше досліджувати еволюційне ставлення людини до води протягом розвитку життя.

Уолес Ніколс – відомий морський біолог – досліджує питання, чому увагу людини привертає мерехтіння та блиск і віддзеркалювання води? Гіпотезою відповіді стало припущення вчених, що відбиваюча поверхня води притягує сучасних людей не менше, ніж притягували наших африканських предків водойми з питною водою. Це припущення базувалося на тому, що водна гладь, залита сонцем, була найбільш яскравим і найбільш блискучим видовищем з усього того, що бачили печерні люди. І ймовірно, потяг до сяючої поверхні води сьогодні вже вбудовано в ДНК людини. Вчені провели незвичайне дослідження серед дітей віку від 6-17 місяців. Задовго до того, як інформація про воду принесе народженій людині практичну користь, малюки схильні лизати блискучу поверхню пластини з нержавіючої сталі (або блискучі іграшки), стоячи на карачках, тобто, як зафіксували дослідники «в тій же позі, в якій у бідних країнах діти старшого віку п'ють воду з дощових калюж. Схильність маленьких дітей прикладати до рота блискучі предмети, можливо, визначається ранньою здатністю людини розпізнавати блиск і мерехтіння води, як користь для виживання» [40].

Без води, як і без повітря, життя на Землі неможливе.

Океанічний планктон, наприклад, є джерелом більш ніж половини кисню планети. На Землі близько 535 мільйонів кубічних кілометрів води. 96% води на Землі – солоня. Але дощова вода завжди прісна.

З відстані понад півтора мільйона кілометрів від Землі вона схожа на маленьку блакитну кулю. Фотографія Землі з космосу, зроблена американськими астронавтами, називається «Синій мармур». Ця метафора служить нагадуванням про те, що Земля – планета переважно водна.

З відстані в 150 мільйонів кілометрів від планети наближається до виду крихтної блідо-блакитної точки. Вода покриває понад 70% поверхні земної кулі; 95% морських глибин на сьогоднішній день не вивчені. «Досить дивно

було назвати цю планету Землею, якщо вона, безумовно, Океан», – слова знаменитого англійського письменника-футуролога Артура Кларка.

Лінн Ротшильд, астробіолог з Дослідницького центру Еймса, відділення NASA, розташованого в Маунтін-В'ю в Каліфорнії, каже: «Можливо, це і не єдине рідке середовище, в якому може виникати і підтримуватися життя, але її достаток у Всесвіті дає їй фору перед альтернативами. Вода залишається рідкою в широкому діапазоні температур, а в твердому стані не тоне, тому водойми покриваються льодом. І вона потрібна нам, людям». Тобто неодмінною умовою – *sine qua non* – існування життя на Землі, і, судячи з усього, у всьому Всесвіті – є вода. На сьогоднішній день цілком виправдано, що NASA в прагненні знайти життя у Всесвіті слідує стратегії «шукайте воду». Виправдано, що люди завжди прагнули перебувати поблизу води – джерела життя, родючості, навіть багатства. Сьогодні 80 % населення планети живе не далі ста кілометрів від берегової лінії океанів, озер або річок.

Вода являє собою основу економічної діяльності для галузей, що становлять близько двох третин світової економіки, близько півмільярда людей заробляють на життя безпосередньо завдяки воді. Різні водойми поставляють для близько мільярда жителів Землі основну частку харчового протеїну. Існує гіпотеза, що саме жирні кислоти омега-3, на які багаті риба та молюски, сприяли стрибкоподібній еволюції мозку людини. Ринок морепродуктів став глобальним, що підкреслює глобальне значення забезпечення морепродуктами для здорового харчування людини. Люди використовують воду усюди, в усіх галузях своєї діяльності – починаючи із задоволення спраги, харчування, задоволення гігієнічних та побутових потреб, дозвілля та закінчуючи всіма видами промисловості, сільського господарства та водними видами транспорту. Як свідчить Геологічна служба США, для «задоволення базових потреб» кожен американець щоденно використовує 300-400 літрів води. Генеральна асамблея ООН в 2010 р. прийняла декларацію, згідно з якою «Чиста і безпечна вода – це одне із основних прав людини. Вона необхідна для повноцінного життя і здійснення всіх інших прав» [40].

Однак наш природний зв'язок із водою не обмежується лише економічними та побутовими міркуваннями, тобто що ми використовуємо її в побуті, господарстві та для покращання дозвілля. Еволюційно життя зародилося в водному середовищі і всі біохімічні процеси проходять в водних розчинах. По своєму мінеральному складу рідини нашого тіла відповідають складу морської води. Вода попередньо була не лише основою внутрішнього середовища наших пращурів, але й безпосереднім середовищем їх проживання. Із близько 4 мільярдів існування життя на землі, перші чотириногі тварини почали освоювати суходіл лише близько 400 млн. років, тобто 90% часу нашої еволюції як біологічного виду – це еволюція водних істот. І кожна людина в своєму ембріональному розвитку повторює в прискореному перегляді еволюційний шлях наших пращурів – вона зароджується із однієї заплідненої клітини, що називається зигота, в водному середовищі, в якому проводить наступні 9 місяців свого життя, перш ніж змінити його і вийти на суходіл, хоча ще довго не вміючи власне ходити... За цей час зигота ділиться, перетворюється на багатоклітинну кульку-бластулу, потім її частина вгинається в середину і утворюється гастрולה – своєрідний двошаровий клітинний мішечок, який виростає в подобу зародка риби, в нього є навіть кілька зябрових щілин, що розділяють зяброві дуги, які згодом трансформуються в кістки черепа, гортань та трахею. Згодом хвіст зародка уповільнює свій ріст, з часом виростаючи у рудимент, що називають куприком, натомість з'являються невеликі зачатки кінцівок, що ростуть прискореними темпами і зародок людини все більше набуває адаптацій до сухопутного способу життя. В нього визрівають легені і набувають готовності до того, щоб розправитися, наповнитися повітрям і сповістити криком про появу на світ нової людини і початку її сухопутної частини життя, в якій, однак, вона назавжди збереже свою генетичну, еволюційну, побутову, культурну, економічну прив'язаність і приязнь до води [40].

Вода для людини є джерелом натхнення. Нам подобається слухати її дзюрчання, відчувати запах безпосередньо вологого повітря і мокрої землі

після дощу, бавитися з водою, плавати в воді і по воді, пірнати, ловити рибу, милуватися нею, уявляти її і мріяти про наступну зустріч із водяною гладдю чи збуреними потоками. Багато художніх і мистецьких творів присвячені темі води безпосередньо чи приділяють їй значну увагу. «У воді я красивий» – писав Курт Воннегут. Споконвік темі води і дощу в культурі приділяється значна увага – в політеїстичних культурах одними з основних богів були боги води та моря (Зевс, Нептун, Посейдон, Фрейр, Додола, Дудумиця), вода як середина пересування і навіть як мірило відстані (за сімома морями) використовується в багатьох казках і легендах. В одному з подвигів Геракл запрудив річку та водним потоком вимив багаторічні відкладення гною із Авдієвих стаєн, що є прикладом алегорії водного потоку як символу очищення від непридатних в нових реаліях пережитків минулого і початку нового життя, свідомого перенаправлення наявної життєвої енергії в корисне русло.

У 1984 році біолог, натураліст і ентомолог з Гарвардського університету Едвард Вілсон запропонував нову наукову гіпотезу, яку позначив терміном «біофілія». Не дивлячись на підвищення якості комфорту і рівня життя в середині XX століття, віддалення людини від природи в результаті підвищення рівня виробництва і споживання, однак в гени людини в повному сенсі слова на рівні інстинкту «вбудовано» зв'язок з природою і живими організмами, що населяють нашу планету. Перш ніж людство почало формувати громади і будувати міста, більшу частину еволюції – три мільйони років і більше, ніж сто тисяч життів поколінь – люди провели в лоні дикої природи. Таким чином Вілсон припустив, що людина повинна любити природне середовище з народження. Подібно дитині, виживання якої цілком залежало від своєї матері, виживання людини завжди залежало від природних умов. Тому на фізичному, когнітивному та емоційному рівнях у нас закладений і зв'язок з природою. Ми знаємо безліч прикладів, коли людина вторгалася в закони природи для задоволення амбіцій. Але в результаті в цій боротьбі перемагала природа, а з лиця землі були стерті цілі міста.

Вода вгамовує нашу спрагу – одну із основних фізіологічних потреб, очищає наше тіло і душу, дає нам життєву енергію в переносному сенсі, тонізуючи наше тіло і милуючи наш зір і слух, і енергію для життя в сенсі прямому – обертаючи турбіни ГЕС та (у вигляді перегрітої пари) ТЕС та АЕС, є невід’ємним учасником хімічних, харчових, сільськогосподарських та безлічі інших технологічних процесів. Вода є одним із визначальних факторів при прийнятті рішень – від гастрономічного вибору до підкреслення значимості самих романтичних моментів нашого життя, від вибору міста проживання до вибору міста і способу проведення дозвілля. Як влучно помітив археолог Брайан Фаган, «Людство шанує воду з перших днів своєї історії, в той же час, для кожного з нас вона означає щось своє». Інстинктивно ми відчуваємо, що, перебуваючи поблизу води, ми здоровішаємо, переймаємося щастям, вивільняємося від стресу та наближаємося до гармонії та миру з навколишньою дійсністю [40].

2.3. Цінність шуму дощових струменів в постановочній роботі

Шум дощу був обраний для постановки в якості сценічного інструменту через його широкий діапазон, за яким він є близьким до білого шуму. Широкий частотний діапазон шуму дощу завдає лише загальний фон, щоб він не перетягував на себе фокус уваги, не накладав власних акцентів. Змістове та емоційне наповнення вистави покладено на акторську гру сценічного колективу. Лише окремі моменти підкреслені звуком розкату грому. Ми прагнемо наповнювати твір змістом завдяки грі танцівників, а не перевантажувати музикою тривожний настрій.

Образ дощової води обрано як образ очищення й єднання. Вода надає героям змогу переосмислити критичні ситуації свого життя. Я не маю можливості використати воду на сцені, але я можу використати звук дощу. Навіть звук падаючої води благотворно впливає на саморозуміння,

самовдосконалення, розуміння стосунків людей поруч, розуміння людей різного віку, їх почуттів, їх психічних станів в формі співпереживання, що є саме емпатією. Я помітила, що у виконавців з'являється бажання розуміти один одного. Після роботи із звуком дощу рівень емпатії в колективі учасників постановки значно піднявся.

Розглянемо й усвідомимо цінність дощової води та взагалі води, яку може використати людина для свого життя – прісної води.

Одне з перших джерел про зародження життя на Землі розкриває одне з джерел життя. Слово «роса» зустрічається в Біблії 34 рази, і в першу чергу розглядається як благословення. Воно використовується поетично і символічно в багатьох місцях і абсолютно відрізняється від благословення дощу. З часів Виходу єврейський народ по всій землі молився «Тфілат таль» – молитвою про росу, яка просить Бога вивести світло з темряви, щоб повернути до Себе Самому Ізраїль, також як корінь знаходить воду з роси.

Дощ завжди повертає нашу увагу, всі хто був під дощем, зрозуміють це. Його можна почути у стукоті крапель або шумі проливної зливи. Роса ж, з іншого боку, мовчазна. Вона взагалі не повертає до себе уваги. Це можна розглядати як більш скромний, невибагливий варіант дощу – ніколи не заподіює шкоди; ніжний, поживний і надійний.

Благословення дощу добре відоме і зрозуміле. Бог посилає дощ як благословення і тримає його, коли хоче виправити і повернути увагу до Себе. Дощ – це не тільки благословення, кероване поведінкою, але він також може стати прокляттям, якщо це неправильний дощ у невідповідний час. Сильна злива може знищити всю пшеницю або ячмінь, якщо прийде занадто пізно. Роса, з іншого боку, робить невимушений вихід щоранку. І це завжди благословення. Вона підтримує. Звертаємо ми на це увагу чи ні, роса завжди присутня. Незалежно від того, як довго ми ігноруємо її або ігноруємо її присутність, вона з'являється день у день, не задаючи жодних питань... як слово безумовної любові до Бога.

Ось деякі ключові вірші, в яких згадується «роса»:

Твоя юність буде оновлюватися кожен день, як ранкова роса (Псалом 109:3) [2].

З самого раннього ранку з'являється роса. Це говорить про свіжість; Сила раннього життя. Це підбадьорює, що Бог може дати молодість, коли Він заохочує нас воювати разом з Ним. Він завжди дає нам поживу, коли ми охоче погоджуємося воювати разом з Ним і здійснювати подвиги разом з нашим Богом.

«[Єдність] – як гермонська роса, що сходить на гори Сіону, бо там Господь звелів благословення і вічне життя» (Псалом 132:3).

Тут псалмописьменник пише про велику Божу радість у нашій єдності: «Як добре й приємно братам жити разом!» Вона подібна до роси, яка пов'язана з Божим життєдайним благословенням.

Що такого особливого в росі?

Роса часто залишається непоміченою, і нам потрібно докласти зусиль, щоб усвідомити цей витончений дар від Бога, який говорить про Його непохитну любов – Його милість, які з'являються щоранку.

Як і у випадку з дуже багатьма поняттями, про які ми читаємо в Біблії, перший раз, коли поняття згадується, є ключовим у розумінні його значення. У Книзі Буття 27:28 Ісаак благословляє Якова словами:

«Нехай дасть тобі Бог від роси небесної і від тука землі, і безліч хліба і вина».

Роса в Біблії говорить, перш за все, про щедрість і божественне благословення. Видно, що вона спускається разом з манною і перепелами, які Бог дав Своїм дітям в пустелі, і уподібнюється вченню Мойсея. Це відновлення сил, дар і послання з небес – від джерела життя.

Наші прабабусі співали хвалебні пісні дощовій воді, вважаючи її справжнім природним дивом для збереження молодості і краси. Її збирали, вмивалися нею, ополіскували волосся. Напевно, так і було раніше, але на жаль сьогодні ми знецінюємо первинні дари та заохочуємося штучними. Дощова

вода, дійсно була б прекрасною водою, але тільки якщо вона не містить в собі сторонніх домішок.

Сьогодні ми більше схильні розглядати хімічний склад води, дивимосся на дощову воду як на одну з форм атмосферних опадів – вологу, яка випаровується з поверхні ґрунту і різних водойм та накопичується в атмосфері в якості величезних водяних мас, що утворюють хмари. Одна лише дощова хмара може містити не одну тонну води. Хмари постійно переміщуються, змінюючи свій склад, щільність і температуру. Що ж вони в собі несуть і який склад дощової води, що потрапляє на наші парасольки, а іноді і незахищені голови?

Який склад дощової води сьогодні?

Крапля дощової води, масою 50 грам, за час польоту з хмари до поверхні землі омиває близько 16-ти літрів повітря. Літр дощової води збирає в себе хімічні сполуки, що містяться в трьох тисячах літрах повітряної, часом зовсім нечистої, маси. Виходить, що склад дощової води, безпосередньо залежить від того місця, в якому цей дощ проливається. Якщо екологічно це безпечні місця, а такі ще є, то і дощику боятися не треба. Але страшно подумати, що несе в собі дощова вода, що проливається на голови жителів сучасних мегаполісів. Якщо, наприклад, такі сполуки як сірка або азот вступили в хімічну реакцію з дощовою водою, то нешкідлива злива стає справжнім кислотним дощем. Кислотний дощ – це дощ, рН якого менше 5. Кислотний характер дощу надає безліч хімічних сполук, але основними є SO_2 , SO_4 - і NO .

Забруднення повітря, і, як наслідок, забруднення дощової води відбуваються через роботу промислових і сільськогосподарських підприємств, транспорту, діяльність яких постачає в атмосферу оксиди азоту і сірки, чадного газу, сполуки ртуті, миш'яку, свинцю, отрутохімікатів, пестицидів і нескінченної безлічі інших небезпечних речовин. Вся ця погань потрапляє в атмосферу, проливається дощем і знову випаровується, проте під час випаровування в хмари з повітрям потрапляє тільки вода, без шкідливих домішок з якими вона впала на землю, так всі ці елементи занадто важкі. Цим же пояснюються прісність дощу, що проливається поблизу морів, з моря

випаровується тільки вода, або якщо бути більш точним водяна пара, більш важка сіль залишається в морі. Зовсім не хочеться вмиватися такою водою.

Сьогодні стало небезпечно, бігати під теплим літнім дощем босоніж по калюжах. Наслідки можуть бути дуже неприємними – від алергічних реакцій і облісіння, до найсерйозніших захворювань. Парасольки і плащі не тільки засіб від вологи на сьогодні, а й засіб захисту першої необхідності.

Але вживання води як життєво важливої речовини залишається актуальним для організму людини.

Від кількості води в організмі залежить працездатність, витривалість.

Вживання води збільшує швидкість доставки поживних речовин і кисню в усі органи і м'язи, відповідно, ефективніше відбувається енергоутворення в клітинах організму людини. Тому при заміні сучасних напоїв різного складу водою збільшиться вироблення енергії, підвищиться працездатність, людина зможе менше втомлюватися. Мозок почне працювати ефективніше. Вода допомагає краще насичити мозок найважливішими речовинами, необхідними для його чіткої і швидкої роботи. Тому при заміні напоїв водою мозок працює активніше: підвищується увага, поліпшуються пам'ять, реакції, сон, знімаються дратівливість і почуття тривоги.

Вода в залежності від контексту по різному сприймається людиною. Генетичною пам'яттю в людині закладено потяг до чистої проточної, прозорої води та підсвідому відразу до мутної брудної води. У багатьох казках зустрічаються образи «живої і мертвої води». Ми використали природжене синестетичне сприйняття людиною води в різних її проявах.

Щоб відобразити відношення героїв постановки виконавцям треба було спочатку відчувати особисті чуйність, уважність, інтерес до своїх почуттів і емоцій, потім формувався інтерес до почуттів і емоцій партнера, толерантність, здатність до співчуття та реальної підтримки. Цікаво, що після практик з водою, практик з пляшками води, практик з вогкими тканинами та вогкими листами паперу, виконавці краще починали розуміти цінність контакту, його природність та інформацію що до рухової діяльності.

Робота з пляшкою води в парі давала змогу виконавцям, які вперше стоять в разом для створення нового образу, спочатку не мати безпосереднього дотику-контакту. Це дозволяло зберігати особисті межі, зберігати зону комфорту та водночас виводити їх на новий рівень розуміння. Виконавцям потрібно було відтворити психологічний стан героїв, набагато старших за їх реальний вік. Ми прагнули відтворення свідомих рухомих та психологічних дій. Спираючись на досвід психологічних ігор на заняттях з імпровізації, ми використовували цікавий засіб «поновити ставлення до образу» за принципом «обміну ролями. Завжди корисно подивитися, як хтось вирішує твою проблему. Це не менш цікаво у практиці поведінки героїв сценарію» [30, с. 85].

При роботі з виконавцями ми використовували практики розвитку емоційно-тілесного інтелекту, які впроваджували в період навчання на мистецтві балетмейстера з Оленою Шабаліною: «Пережитий у русі усвідомлений спектр емоцій може створити окремий сюжетний ряд у разі доцільної демонстрації розвитку емоції, а усвідомлення можливості її спрямовування в позитивному напрямі буде досвідом зміни емоційного типу та світогляду виконавця-хореографа» Завданням сучасного хореографічного мистецтва є відкриття людині (і учасникам танцювальних перформенсів, і глядачам) можливостей усвідомленого проживання свого життя, зняття поверхневої маски, надання усвідомлення особистої відповідальності за життя через створення й демонстрацію сучасних образів [28, с.60,61].

ВИСНОВКИ

Історичний біологічний, соціокультурний, юридичний, аспекти прив'язаності людей до води та один до одного в подружніх взаємовідносинах. тісно пов'язані та постають єдиним комплексом.

Життя як явище виникло у воді та в воді воно продовжується як у водному зовнішньому середовищі, так і саме явище життя як сукупність біохімічних процесів, що протікають у внутрішніх рідких середовищах будь-якого живого організму. Майже вся еволюція людини від появи першої клітини – «одноклітинного безстатевого Адама» – близько 4 млрд. років тому відбувалася у водному середовищі. Статевий спосіб розмноження виник у наших пращурів 2 млрд років тому. Перші тварини, що обзавелися чотирма кінцівками, почали освоювати суходіл близько 400 млн. років тому. Тобто, близько 90% часу еволюції людини як біологічного виду проходило у водному середовищі, а приблизно 500 000 років тому в Африці з ще невизначених причин наші предки перейшли до прямоходіння і, відповідно, до вертикального положення тіла та хребта.

У зв'язку з цим через підвищення навантаження на пояс нижніх кінцівок, з яких згодом сформувалися звичні для нас ноги, кістки тазу зрослися, створивши жорстке тазове кільце, не здатне розширюватися при пологах, що призвело до народження дітей з розміром голови, при якому вони потребують кілька років позаутробного розвитку, перш ніж перестануть потребувати безперервного нагляду та турботи. Звичайно, що за таких умов емоційна прив'язаність батьків дитини один до одного та до дітей, взаємопідтримка та піклування підвищили виживання дітей та еволюційну конкурентоспроможність людини як біологічного виду й дозволила людям розселитися майже по всій сухопутній території нашої планети (за винятком Антарктиди), стала кістяком соціалізації, сприяла формуванню людського суспільства, створенню і розвитку цивілізації та наступної її глобалізації.

Таким чином, шлюб став культурним і, згодом, юридичним вираженням біологічного феномену моногамії та наповнився змістом основи врегулювання спадкового розподілення власності та успадковуваних соціальних статусів.

В свою чергу цивілізація, що виникла внаслідок розвитку і ускладнення соціально-культурних відносин людства, спричиняє значний зворотній вплив на суспільні і міжособистісні стосунки. З однієї сторони цивілізаційні здобутки людства убезпечили та полегшили повсякденне життя людини, звільнивши її за рахунок автоматизації та роботизації від значної кількості рутинної повсякденної побутової роботи та підвищили продуктивність праці. Водночас значно ускладнилися соціальні зв'язки. Не співпадіння вимог, які висувають до людини окремі об'єкти і суб'єкти комунікації, що складають сукупність її соціальних зв'язків, необхідність знаходження компромісів є джерелом хронічного напруження та стресу особистості в умовах хронічної нестачі часу, які неминуче переносяться на подружні взаємостосунки.

Для збереження відтворення людства та виховання здорових нащадків у відповідності сучасним викликам цивілізаційно-культурної трансформації суспільства виникла потреба трансформації і інституту шлюбу через перегляд відношення людей до нього, усвідомлення глибинних цінностей та мотивацій утворення подружжя.

Як будь-які соціальні взаємовідносини, подружні стосунки можуть містити велику кількість внутрішніх конфліктів між інтересами, потребами та емоційними мотивами подружжя, так і з зовнішніми невідповідностями мотивації одного чи обох з подружжя із викликами та вимогами оточуючого світу – починаючи з дітей, близьких родичів, друзів, співробітників, безпосередньо робочого процесу особистості та інших викликів зовнішнього середовища по відношенню до подружньої пари. І здатність подружжя до усвідомленого пошуку, і знаходження взаємоприйняттого компромісу на основі взаємної поваги інтересів кожного із партнерів, і усвідомлене його виконання є фундаментом, на якому лише і можливо вибудувати міцні подружні стосунки, які стануть базою для виховання психологічно здорових

дітей, стануть для них прикладом і путівником у дорослому самотньому житті, зокрема і в сімейному. Якщо ж подружжя не зможе навчитися виробляти сумісний маршрут і тягнутимуть кожний в свою сторону, то нерідко їх розбіжні зусилля перевершать міцність зв'язку між ними, що приведе до руйнування взаємовідносин, і що нерідко призводить до їх розлучення.

Соціально зумовлене підвищене психоемоційне навантаження сучасних людей неминуче відображається на подружніх взаємовідносинах, вносить в них додаткову напругу, і далеко не кожні відносини мають достатній запас міцності, щоб зберегтися в умовах додаткового тиску.

Еволюційний зв'язок людини та людства із джерелами води починається із зародження життя як комплексу самовідтворюваних біохімічних процесів у водних розчинах, що утворилися мільярди років тому чи то у глибині океану, поблизу гідротермальних джерел, чи у мілководді під грозовими розрядами у насиченій вулканічними газами та викидами вулканічного попелу воді – цього, мабуть ані ми, ані наші нащадки так достеменно не встановимо, – що, однак, не заважає пронести через мільярди років еволюції цей екзистенціальний зв'язок із джерелами води та насолоджуватися водою, її джерелами та використовувати їх у всіх галузях як для власного споживання, у господарчих і економічних потребах, так і для значного підвищення якості дозвілля.

Еволюційно та генетично зумовлена прив'язаність людини до води може слугувати сценічним інструментом для візуалізації осмислення внутрішніх і міжособистісних конфліктів та знаходження шляхів їх вирішення.

Сценічний прийом використання струменів води на сцені використовується як алегорія емоційно-енергетичних потоків та їх вплив на емоційно-психологічну трансформацію людини. Струмені дощової води є символом і візуалізацією внутрішнього очищення, звільнення від внутрішніх бар'єрів та опорів, оновлення та духовного воскресіння і трансформації людини на шляху до нового життя – власного життя людини та історичного життя людського суспільства та цивілізації в цілому. Крім очищення та звільнення від тягара нерозв'язаних внутрішніх конфліктів, дощова вода живить паростки

усвідомлених глибинних поривань на основі базових цінностей людини, соціальних угруповань та людства у цілому.

Пошук гармонії шлюбних взаємовідносин в історії балету й історії вистав театру танцю можна вбачати в кожному творі, бо кожний твір відтворює стосунки між людьми прямо або опосередковано торкаючись ближнього кола комунікації людини – подружжя та сім'ї. Репертуар академічних театрів балету складається з сюжетів «Сильфіда», «Жизель», «Спляча красуня», «Лебедине озеро», «Кармен», «Дон Кіхот», «Спартак», «Ромео та Джульєтта», «Лускунчик», «Лісова пісня» та багато інших. Всі сюжети побудовано на трансляції взаємовідносин пари або трикутників кохання і близького кола, яке сприяє або навпаки заважає розвитку відносин. Але найконтрастніші картини візуалізації протиріч у відносинах та пошук гармонії сучасних відносин почали демонструвати сучасні хореографи М. Ек, П. Бауш та їх послідовники Г. Мерфі, Дж. Ноймайера, М. Борна, Ж.-К. Майо, А. Екман. Вони використовували натуральні декорації в своїх виставах, торф, листя, пелюстки квітів, дим і саме воду, що цікавить нас у наочній постановці.

Творці з давнини вбачали психотерапевтичну сторону картин, пов'язаних з водою. Як приклад нами було розглянуто в'єтнамський театр ляльок на воді, який базувався на природних водоймах. На відміну від природних сцен води, сучасним хореографам за необхідне стає використання води на стаціонарних сучасних сценах, що є досягненням технічної сторони сцени. Картина води підсилює події на сцені – стихії у єдиному русі з танцівниками підкреслюють силу і міць руху. Артисти через воду транслюють процес усвідомлення своєї свободи та несвободи. Вода стає партнером хореографа як постановника так і виконавця.

Ми доходимо висновку, що завдання усіх митців, зокрема і хореографів, направлені на те, щоб зберегти цінність та знайти нові позитивні причини для гармонії міжособистісних взаємовідносин, оскільки безліч сюжетів мистецтва

до XX ст. і на сьогодні вже розглянули приклади розпаду взаємовідносин на різних рівнях комунікації – близьких, соціальних тощо.

ТВОРЧИЙ ПРОЕКТ
РОЗДІЛ 1. КОМПОЗИЦІЙНИЙ ПЛАН ХОРЕОГРАФІЧНОЇ
КОМПОЗИЦІЇ
«В обіймах теплих почуттів»

Тема хореографічної постановки присвячена справжньому кохання, яке пронесено літнім подружжям крізь життя. Кохання – це незламний зв’язок між людьми, здатне протистояти будь-яким перешкодам. В обраній темі кохання постає як рушійна сила, що змінює атмосферу навколо, розтоплюючи лід у серцях і об’єднує людей. Історія літньої пари, яка, незважаючи на негоду, продовжує виявляти один до одного ніжність і турботу, показує, як любов може зупинити час, принести тепло навіть у найсуворіші моменти життя. Дощ – як виклик і випробування для всіх персонажів – стає полотном, на якому проявляються їхні справжні почуття та відносини. У цьому контексті образи дідуся та бабусі символізують мудрість і досвід.

Тема «Сила кохання» є надзвичайно актуальною у сучасному світі. Ми живемо в час, коли темп життя швидкий, а зв’язки між людьми часто стають поверхневими. Сьогодні, коли стрес, розбіжності та непорозуміння нерідко роз’єднують людей, сила справжнього, глибокого почуття – це те, що здатне нагадати людям про важливість взаємної підтримки та теплих стосунків. Кохання, що проявляється в найпростіших жестах турботи – це те, чого так бракує багатьом. Сьогодні не тільки старшому поколінню знайоме відчуття самотності. Сьогодні навіть діти розуміють і часто стикаються з почуттям віддаленості від батьків, покинутості, самотності, не зважаючи на весь спектр засобів масової інформації. Чому сьогодні втрачається повага до літніх людей які можуть передати свій життєвий досвід, можуть надихнути молодше покоління на створення таких же щирих стосунків? Тому що деякі дорослі та літні люди самі втратили свої теплі риси, зупинились та поглибились саме у страждання та критиканство. Їм теж варто подивитися на

свій стан та згадати безцінність теплоти і поваги до себе, близьких і до світу, який дав життя всім нам.

Кохання може посилюватися протягом життя через довіру, повагу, воно об'єднує людей, незалежно від віку, нагадуючи, що найпростіші моменти – прогулянка в осінньому парку чи допомога під час негоди – можуть мати величезну значимість, бо це цеглинки і цемент, ланки і спайка ланок у творінні свого життя кожним з нас.

Таким чином, тема сили кохання сьогодні є не просто актуальною – вона вкрай потрібна для нагадування людям про важливість справжніх почуттів, довіри та взаємоповаги. Ця історія вчить цінувати такі зв'язки, які в теплій підтримці можуть зігріти не тільки одну пару, а й усіх, хто спостерігає за їх непоказовим природнім прикладом.

Постановка спрямована на створення емоційного зв'язку між виконавцями, між виконавцями і глядачами, між глядачами, викликаючи у них почуття тепла та віри в людяність.

1.1. Основна характеристика хореографічного твору.

Тема композиції – сила кохання.

Ідея композиції – кохання – це не лише романтика молодості, а й глибокий зв'язок і взаємна підтримка, які залишаються стійкими, незалежно від обставин.

Вид хореографії – сучасний танець (contemporary).

Жанр – ліричний

Форма – Хореографічна композиція

Час дії – ХХІ століття. Дія відбувається восени, тому і погода мінлива, спочатку це теплий осінній день, який згодом переростає в похмуру, дощову погоду.

Місце дії – Україна, місто Дніпро, алея парку засипана жовтогарячим листям.

1.2. Дійові особи та їх стисла характеристика:

Літня пара 1 (Дідусь 1, Бабуся 1), *Літня пара 2* (Дідусь 2, Бабуся 2),
Молода пара 1 (Чоловік 1, Жінка1), *Молода пара 2* (Чоловік 2, Жінка 2)
Мати з Донькою, Люди з натовпу.

Літнє подружжя 1.

Дідусь 1 – спокійний, мудрий, терплячий. Дідусь випромінює внутрішню силу, яка проявляється не через слова, а через дії. Він дуже турботливий і відданий своїй дружині, що проявляється у маленьких жестах, як накриття її піджаком під дощем. Дідусь – уособлення надійності, стабільності та любові, яка з часом не зникає, а лише зміцнюється.

Бабуся 1 – ніжна, чуйна, емоційна, але при цьому має внутрішню силу. Її любов до чоловіка безмежна, і це видно у кожному русі. Бабуся також носить в собі життєву мудрість і вмє бачити хороше у людях, навіть у тих, хто спочатку здається агресивним чи холодним.

Літнє подружжя 2.

Дідусь 2 – сварливий, взривний, метушливий. Взірець роздратованого чоловіка-аб'юзера, котрий вже не приховує своїх намірів принизити всіх, хто навколо нього та скористатися близькою людиною – дружиною – для відчуття своєї значущості.

Бабуся 2 – приємна жінка похилого віку, яка зрозуміла, що все життя віддала своєму чоловікові, але знайшла в собі сили прозріти в умовах сучасного поля психологічної інформації, та не дозволяє чоловіку переходити межі, які вона починає встановлювати.

Молоде подружжя 1.

Чоловік 1 – високий, сильний, з прокачаними м'язами, але дуже сором'язливий. Він ніби ховається за енергетичним потенціалом своєї дружини.

Жінка 2 – струнка, висока, приваблива. Вона пишається своїм коханим, хоче зробити для нього якнайкраще, але наче не розуміє, що це її чоловік, а не її дитина. Вона навіть заважає своїм метушінням навколо і навкруги свого чоловіка та робить його інфантильним.

Молоде подружжя 2.

Чоловік 2 – середньої статури, активний, швидко реагує на оточення й на стан своєї дружини. Він поважає її рішення, але має свою думку та радий, коли може допомогти дружині в реальному вимірі часу, а не балачками та побажаннями.

Жінка 2 – середньої статури, уважна до чоловіка, поважає себе, ввічлива, інтелігентна, але трохи напружена.

Мати з Дитиною.

Мати різко та жорстко поводитьься з Донькою – смикає, може навіть взяти дитину за вухо. Але Дитина наприкінці теж смикає Мати за руку, що дає Матері підстави замислитися над своїм батьківським досвідом.

Люди з натовпу – різні люди – від байдужих до чуйних. Спочатку кожен зайнятий своїми справами вони не звертають увагу на те, що відбувається навколо. Однак в ключовий момент, коли дідусь накриває бабусю піджаком, вони починають змінювати своє ставлення до оточуючого їх простору та навіть на свій стан починають реагувати більш усвідомлено. Вони об'єднуються, щоб допомогти літній парі сховатися від дощу, створюючи купол з парасольок, але насправді вони створюють купол теплі над собою.

1.3. Лібрето

У теплий осінній день, коли золотаве листя ніжно кружляє у повітрі, під руку прогулюється пара похилого віку, дихаючи свіжим повітрям, розчиняючись в осінній красі. На зустріч їм рушать люди: хтось неспішно прогулюватися алеями, теж насолоджуючись останніми теплими промінцями сонця, хтось не помічає краси осінньої краси, бо немає часу, а хтось застряг в конфліктах у «боротьбі за місце під сонцем», не зважаючи на тому, яке це соне – осіннє чи літнє, тепле чи холодне. Раптом для головних героїв – літньої пари – час завмирає: дідусь ніжно нахиляється до бабусі й запрошує її на танець.

В цю мить і навколо все завмирає: люди ніби зупиняються у своїх кроках, а осіннє повітря наповнюється мелодією, яку чують лише двоє. Їхні рухи легкі й плавні, мов листя, що танцює у повітрі. Починає накрапати дрібний дощ, на який вони не сильно звертають увагу, але дощ стає сильнішим, затуляє парк сірою хвилею, і натовп розбрідається шукати притулок і схованки. Перший грім. Але несподівано вибігають діти та починають ловити краплі дощу, стрибати в калюжах, які ще тільки починають збиратися. Ці діти, мов горобці, мов веселі думки наших героїв, яким теж хочеться стрибнути назустріч грому. З'являється мати, яка кличе дитину. Вона роздратовано шукає доньку, наче валізу серед інших валіз. Розвертає до себе дітей, дивиться в обличчя та відсторонює як щось зайве та непотрібне. І ось знаходить. Знаходить свою доньку, що є тягарем для неї, доньку, яка не дає їй вкритися від дощу, який вона ненавидить, від людей, перед якими їй завжди соромно за свою доньку... Мати різко та жорстко смикає свою дитину, бере її за вухо й «тягне», куди їй треба. Але дівчина виривається і теж смикає мати за руку. Всі зупиняються, мати бере доньку за руку та веде її мовчазну з опущеною головою через всю глядацьку залу. Чи дає це матері підстави замислитися над своїм батьківським досвідом?

За громом злива. Люди починають метушитися, немов листя, що вітер зриває, зустрічаються поглядами, сваряться. Батьки розбирають своїх дітей.

Хтось наступив комусь на ногу, хтось штовхається вперто, і навіть дідусь із бабусею сваряться в тому хаосі.

Бабуся хмурить чоло – її парасолька зламана, тепер їм двом доведеться мокнути разом під холодним дощем.

Дідусь у розпачі, але... Але він піднімає плечі, потім різко їх опускає, неначе кидає піднятий чужий тягар, знімає свій піджак й обгортає ним плечі коханої, вкриваючи від зливи. Його рух – мов тиха пісня про вірність, про щирі любов, що здатна зігріти навіть у дощ, у холодну годину.

Відбувається просте диво для всіх: натовп втихає, свідки цього моменту розчулені та зачаровані. Їхні серця теплішають від простого жесту, в якому так багато любові та турботи. Люди починають розкривати свої парасольки і, одна за одною, створюють купол, що захищає літню пару від зливи. Кольорові парасольки зливаються в єдиний дах, і цей жест стає символом єдності та підтримки між поколіннями. Осінній дощ вже здається не холодним, а теплим, адже в серці парку розквітає тепло людяності.

Це немов фото напам'ять. Всі усміхнені та розчулені. Час розходитися. Але люди помічають, що залишилася одна валіза. Купол з парасольок повертається. Раптом через залу біжать мама з донькою. Це спортивна валіза доньки. Всі, немов один погляд, дивляться на цю пару, про яку вони вже забули. Бо вони забули про роздратованість та жорстокість. Мати підштовхує доньку за валізою. Донька заходить під купол і купол парасольок, наче щит, опускається перед матір'ю, закриваючи їй вхід. Ще мить – і вона схиляє свою голову, як її донька трохи раніше, та ридає, ридає через безвихідь, що вирвалася назовні. Літня пара із дитиною посередині піднімають вище «щит купола». Донька підбігає до матері, обіймає її та вони плачуть разом. Донька за руку заводить матір під купол тепла. Інколи ми вчимо дітей, а інколи діти вчать нас і тоді ми повинні вчитися у дітей, повинні їх чути, бачити, розуміти. Купол тепла став зрозумілим та необхідним.

Тепер всі зігрілися. Тепер треба цінувати це тепло та зберігати. Щоб людство залишилося людяним. Щоб людство взагалі залишилося людством.

1.4. Розгорнутий зміст хореографічної композиції

У теплий осінній день, коли повітря сповнене ароматом опалого листя, парк оживає. Сонячні промені пробиваються крізь крони дерев, граючись відблисками на жовтогарячих та червоних листках, що повільно опускаються до землі. Літня пара йде під руку, їхні кроки – наче злиті з мелодією, що тихо грає в їхніх серцях. Їхні рухи спокійні, а погляди сповнені ніжною любові, яка пережила роки. Навколо них інші люди, які символізують життя парку: неквапливі прогулянки, посмішки, мовчазне споглядання природи – усе в гармонії, як одна єдина симфонія.

На зустріч їм Молода пара. Жінка поспішає, випереджаючи Чоловіка. Він підтримує її під лікоть, не хоче образити, хоча не хоче і бігти за нею. Вона наче хоче, щоб все було для нього. Вона навіть забула, що він її чоловік, а не її дитина. Вона хоче бути головною, бо «вона завжди права». Він ніяковіє. Літня пара посміхаються один до одного, наче згадують свою історію.

За Молодою парою поспішає Літня пара. Вони штрикають один одного за рукав, ніби підганяючи. Зустріч двох Літніх пар на середині сцени. Друга пара з докором дивиться: «Як можна так повільно гуляти? Нічого ж не встигнеш!!!»

На зустріч Літній парі тепер йде-танцює весела Молода пара. Чоловік активний, швидко реагує на оточення й на стан своєї дружини. Жінка уважна до чоловіка. Вони обговорюють щось для них важливе. Він поважає її рішення, погоджується, киває головою. Але замислюється, бо має свою думку та радий, коли може допомогти дружині в реальному вимірі часу, а не балачками та побажаннями. Жінка ввічлива, інтелігентна, але трохи напружена.

Чути перші тихі розкати м'якого осіннього грому.

Літнє подружжя провело очами Молоде веселе подружжя.

І раптом усе навколо завмирає. Мить стає вічністю. Дідусь, злегка вклоняючись, простягає руку бабусі. Вона дивиться на нього, м'яко посміхаючись, і приймає запрошення на танець. Їхні рухи плавні й обережні, як

листя, що кружляє в повітрі. Мелодія з минулого, яку вони пам'ятають лише удвох, звучить у їхніх серцях. Люди, що проходили повз, зупиняються, затамувавши подих, стають свідками цього безмовного, але красномовного танцю. З неба починають падати перші краплі дощу. Спочатку це ніжний осінній дощик, який тільки додає казковості моменту. Люди ніби зачаровані, не одразу звертають увагу на дощ, та злива посилюється.

Знов розкати грому. Парк починає оживати іншим ритмом – легкий дощ переходить у сильний вітер, що підхоплює листя. Але несподівано вибігають діти та починають ловити краплі дощу, стрибати в калюжах, які ще тільки починають збиратися. Ці діти, мов горобці, мов веселі думки наших героїв, яким теж хочеться стрибнути назустріч грому.

З'являється мати, яка кличе дитину. Вона роздратовано шукає доньку, наче валізу серед інших валіз. Розвертає до себе дітей, дивиться в обличчя та відсторонює в різні боки як щось зайве та непотрібне. І ось знаходить. Знаходить свою доньку, що є тягарем для неї, доньку, яка не дає їй вкритися від дощу, який вона ненавидить, від людей, перед якими їй завжди соромно за свою доньку... Мати різко та жорстко смикає свою дитину, бере її за вухо й «тягне», куди їй треба. Але дівчина виривається і теж смикає мати за руку. Всі зупиняються, мати бере доньку за руку та веде її мовчазну з опущеною головою через всю глядацьку залу. Музика припиняється, поки дві нещасні постаті зникають. Всі на сцені завмирають та поглядом проводжують чужі родинні стосунки. В кожного свої емоції на обличчі: страх за дитину, огида, засудження, здивування, надія... Чи дає це матері підстави замислитися над своїм батьківським досвідом? Ніхто не чіпає цих двох членів суспільства. Зараз для них обох це мить випробовування на міцність їх ставлення одна до однієї та до всього світу.

Пауза проходить. За громом злива. Витончений танець перетворюється на хаос рухів – швидких, різких, непередбачуваних. Люди починають метушитися, немов листя, що вітер зриває, зустрічаються поглядами, сваряться. Метушня та роздратування розповсюджуються серед натовпу, наче хвиля, що

затмарює світлі моменти. Батьки розбирають своїх дітей. Хтось наступив комусь на ногу, хтось штовхається вперто, і навіть дідусь із бабусею сваряться в тому хаосі.

Бабуся хмурить чоло – її парасолька зламана, тепер їм двом доведеться мокнути разом під холодним дощем.

Дідусь у розпачі, але! Але він піднімає плечі, потім різко їх опускає, неначе кидає піднятий чужий тягар, знімає свій старий піджак й обгортає ним плечі коханої, вкриваючи від зливи. Він лагідно торкається її плеча, і вона посміхається йому у відповідь, дивлячись з ніжністю, яка здатна розтопити будь-який холод. Його рух – мов тиха пісня про вірність, про щирю любов, що здатна зігріти навіть у дощ, у холодну годину. Їхні рухи нагадують танець двох старих дерев, що вже давно пустили коріння поруч, але досі гойдаються в унісон на повітрі.

В цей момент у натовпі все змінюється: люди навколо раптом затихають, припиняють свої суперечки та сварки. Їхній гнів розсіюється, як туман після дощу, і вони починають розуміти, наскільки справжньою та безкорисливою є ця турбота, яку вони побачили.

Відбувається просте диво: люди по черзі розкривають свої парасольки і підходять ближче до літньої пари. Вони, наче краплі ртуті, які збираються в струмок, утворюють купол із парасольок, що захищає дідуся та бабусю від зливи. Під цим кольоровим дахом люди стають ближчими одне до одного, забуваючи про свої незгоди. Вони діляться теплом своїх сердець, допомагаючи тим, хто цього потребує.

Під звуки дощу, що ритмічно відбивається об парасольки, парк перетворюється на острів тепла та єдності серед осінньої зливи. І хоча небо плаче над землею, серця людей у цей момент омиваються струменями дощу, наповнюються світлом. Цей жест турботи та підтримки стає символом єдності поколінь, як листя, що опадає та покриває землю, даруючи їй новий відтінок тепла.

Другий фінал.

Осінній дощ вже здається не холодним, а теплим, адже в серці парку розквітає тепло людяності.

Це немов фото напам'ять. Всі усміхнені та розчулені. Час розходитися. Але люди помічають, що залишилася одна валіза. Купол з парасольок повертається. Раптом через залу біжать мама з донькою. Це спортивна валіза доньки. Всі, немов один погляд, дивляться на цю пару, про яку вони вже забули. Бо вони забули про роздратованість та жорстокість. Мати підштовхує доньку за валізою. Донька заходить під купол і купол парасольок, наче щит, опускається перед матір'ю, закриваючи їй вхід. Ще мить – і вона схиляє свою голову, як її донька трохи раніше, та ридає, ридає через безвихідь, що вирвалася назовні. Літня пара із дитиною посередині піднімають вище «щит купола». Донька підбігає до матері, обіймає її та вони плачуть разом. Донька за руку заводить матір під купол тепла. Інколи ми вчимо дітей, а інколи діти вчать нас і тоді ми повинні вчитися у дітей, повинні їх чути, бачити, розуміти. Купол тепла став зрозумілим та необхідним.

Тепер всі зігрілися. Тепер треба цінувати це тепло та зберігати. Щоб людство залишилося людяним. Щоб людство взагалі залишилося людством.

1.5. Драматургія хореографічної композиції

ЕКСПОЗИЦІЯ

Парк наповнений життям: люди неспішно гуляють, відпочивають, спілкуються, кожен зайнятий своїми справами. Атмосфера спокійна і умиротворена, наче осінь подарувала всім відчуття затишку та гармонії.

ЗАВ'ЯЗКА (поступова)

На зустріч їм Молода пара. Жінка поспішає, випереджаючи Чоловіка. Він підтримує її під лікоть, не хоче образити, хоча не хоче і бігти за нею. Вона наче хоче, щоб все було для нього. Вона навіть забула, що він її чоловік, а не її

дитина. Вона хоче бути головною, бо «вона завжди права». Він ніяковіє. Літня пара посміхаються один до одного, наче згадують свою історію.

За Молодою парою поспішає Літня пара. Вони штрикають один одного за рукав, ніби підганяючи. Зустріч двох Літніх пар на середині сцени. Друга пара з докором дивиться: «Як можна так повільно гуляти? Нічого ж не встигнеш!!!»

На зустріч Літній парі тепер йде-танцює весела Молода пара. Чоловік активний, швидко реагує на оточення й на стан своєї дружини. Жінка уважна до чоловіка. Вони обговорюють щось для них важливе. Він поважає її рішення, погоджується, киває головою. Але замислюється, бо має свою думку та радий, коли може допомогти дружині в реальному вимірі часу, а не балачками та побажаннями. Жінка ввічлива, інтелігентна, але трохи напружена.

Чути перші тихі розкати м'якого осіннього грому.

РОЗВИТОК ДІЇ (поступовий)

Дідусь простягає руку бабусі, запрошуючи її на танець. Всі навколо них завмирають, зупиняються у своїх діях, і сцена перетворюється на простір, де час втрачає свою владу. Мить стає вічністю. Дідусь, злегка вклоняючись, простягає руку бабусі. Вона дивиться на нього, м'яко посміхаючись, і приймає запрошення на танець. Їхні рухи плавні й обережні, як листя, що кружляє в повітрі. Мелодія з минулого, яку вони пам'ятають лише удвох, звучить у їхніх серцях. Люди, що проходили повз, зупиняються, затамувавши подих, стають свідками цього безмовного, але красномовного танцю. З неба починають падати перші краплі дощу. Спочатку це ніжний осінній дощик, який тільки додає казковості моменту. Люди ніби зачаровані, не одразу звертають увагу на дощ, та злива посилюється.

Знов розкати грому. Парк починає оживати іншим ритмом – легкий дощ переходить у сильний вітер, що підхоплює листя. Але несподівано вибігають діти та починають ловити краплі дощу, стрибати в калюжах, які ще тільки починають збиратися. Ці діти, мов горобці, мов веселі думки наших героїв, яким теж хочеться стрибнути назустріч грому.

З'являється мати, яка кличе дитину. Вона роздратовано шукає доньку, наче валізу серед інших валіз. Розвертає до себе дітей, дивиться в обличчя та відсторонює в різні боки як щось зайве та непотрібне. І ось знаходить. Знаходить свою доньку, що є тягарем для неї, доньку, яка не дає їй вкритися від дощу, який вона ненавидить, від людей, перед якими їй завжди соромно за свою доньку... Мати різко та жорстко смикає свою дитину, бере її за вухо й «тягне», куди їй треба. Але дівчина виривається і теж смикає мати за руку. Всі зупиняються, мати бере доньку за руку та веде її мовчазну з опущеною головою через всю глядацьку залу. Музика припиняється, поки дві нещасні постаті зникають. Всі на сцені завмирають та поглядом проводжують чужі родинні стосунки. В кожного свої емоції на обличчі: страх за дитину, огида, засудження, здивування, надія... Чи дає це матері підстави замислитися над своїм батьківським досвідом? Ніхто не чіпає цих двох членів суспільства. Зараз для них обох це мить випробовування на міцність їх ставлення одна до однієї та до всього світу.

Починається злива, люди сперечаються, їхні голоси стають різкими, мов удари грому. Інші люди підхоплюють цей настрій – роздратування наростає, стає відчутною напруга між людьми, дощ переростає у справжню зливу. Всі навколо сваряться.

Пауза проходить. За громом злива. Витончений танець перетворюється на хаос рухів – швидких, різких, непередбачуваних. Люди починають метушитися, немов листя, що вітер зриває, зустрічаються поглядами, сваряться. Метушня та роздратування розповсюджуються серед натовпу, наче хвиля, що затьмарює світлі моменти. Батьки розбирають своїх дітей. Хтось наступив комусь на ногу, хтось штовхається вперто, і навіть дідусь із бабусею сваряться в тому хаосі.

Бабуся хмурить чоло – її парасолька зламана, тепер їм двом доведеться мокнути разом під холодним дощем.

КУЛЬМІНАЦІЯ

Дідусь у розпачі, але! Але він піднімає плечі, потім різко їх опускає, неначе кидає піднятий чужий тягар, знімає свій старий піджак й обгортає ним плечі коханої, вкриваючи від зливи. Він лагідно торкається її плеча, і вона посміхається йому у відповідь, дивлячись з ніжністю, яка здатна розтопити будь-який холод. Його рух – мов тиха пісня про вірність, про щирю любов, що здатна зігріти навіть у дощ, у холодну годину. Їхні рухи нагадують танець двох старих дерев, що вже давно пустили коріння поруч, але досі гойдаються в унісон на повітрі.

РОЗВ'ЯЗКА

В цей момент у натовпі все змінюється: люди навколо раптом затихають, припиняють свої суперечки та сварки. Їхній гнів розсіюється, як туман після дощу, і вони починають розуміти, наскільки справжньою та безкорисливою є ця турбота, яку вони побачили.

Відбувається просте диво: люди по черзі розкривають свої парасольки і підходять ближче до літньої пари. Вони, наче краплі ртуті, які збираються в струмок, утворюють купол із парасольок, що захищає дідуса та бабусю від зливи. Під цим кольоровим дахом люди стають ближчими одне до одного, забуваючи про свої незгоди. Вони діляться теплом своїх сердець, допомагаючи тим, хто цього потребує.

Під звуки дощу, що ритмічно відбивається об парасольки, парк перетворюється на острів тепла та єдності серед осінньої зливи. І хоча небо плаче над землею, серця людей у цей момент омиваються струменями дощу, наповнюються світлом. Цей жест турботи та підтримки стає символом єдності поколінь, як листя, що опадає та покриває землю, даруючи їй новий відтінок тепла.

ФІНАЛ.

Осінній дощ вже здається не холодним, а теплим, адже в серці парку розквітає тепло людяності.

Це немов фото напам'ять. Всі усміхнені та розчулені. Час розходитися. Але люди помічають, що залишилася одна валіза. Купол з парасольок повертається. Раптом через залу біжать мама з донькою.

ДРУГИЙ ФІНАЛ.

Це спортивна валіза доньки. Всі, немов один погляд, дивляться на цю пару, про яку вони вже забули. Бо вони забули про роздратованість та жорстокість. Мати підштовхує доньку за валізою. Донька заходить під купол і купол парасольок, наче щит, опускається перед матір'ю, закриваючи їй вхід. Ще мить – і вона схиляє свою голову, як її донька трохи раніше, та ридає, ридає через безвихідь, що вирвалася назовні. Літня пара із дитиною посередині піднімають вище «щит купола». Донька підбігає до матері, обіймає її та вони плачуть разом. Донька за руку заводить матір під купол тепла. Інколи ми вчимо дітей, а інколи діти вчать нас і тоді ми повинні вчитися у дітей, повинні їх чути, бачити, розуміти. Купол тепла став зрозумілим та необхідним.

Тепер всі зігрілися. Тепер треба цінувати це тепло та зберігати. Щоб людство залишилося людським. Щоб людство взагалі залишилося людством

1.6. Музичний аналіз

Музика до хореографічної композиції «В обіймах теплих почуттів» сформована з різних частин та різних авторів.

Шум дощу, близький до білого шуму, створює фон і потік, а всі емоційні штрихи, енергетика драматизму, та деталізація подій досягається деталями сценарію та грою акторів

Музична композиція триває 4 хвилини 20 секунд (основна частина), жива пауза (відстежується звукооператором), другий фінал 1 хвилина 15 секунд

ВСТУП:

Композиція починається ліричним вальсом, що нагадує кружляння опадаючого листя. Темпоритм вступу: 3/4, *con anima* (з душею), *lirico* (лірично).

ПЕРША ЧАСТИНА:

Після вступу починається перша частина, на 4/4 *moderato* (помірно) *agitato* (схвильовано) . Звукові ефекти грому поступово посилюють емоційне наростання, яке виливається у звуки дощу.

ДРУГА ЧАСТИНА:

Лунають звуки зливи, які виконуються *a capella* (без супроводу), *con espressione* (з виразовістю).

ТРЕТЯ ЧАСТИНА:

Кульмінація. Звучить мелодія 4/4 *moderato sostenuto* (помірно стримано), *dramatico* (драматично), *con sentimenti* (з почуттями).

ФІНАЛ

Звучить розв'язка 4/4 *allegretto con moto* (середньо швидко з рухом), *energico* (енергійно), *appassionato* (пристрасно), *con brio* (з розмахом). . Закінчується композиція легким звуком дощу.

ПАУЗА

Жива пауза відстежується звукооператором – вихід Матері з донькою через глядацьку залу.

ДРУГИЙ ФІНАЛ

4/4 *moderato* (помірно) *agitato* (схвильовано)

1.7. Костюми

Костюм Дідусь 1 – класичне темне пальто, капелюх, світла сорочка зверху светр пісочного кольору, сірі штани, шарф бежевого кольору, туфлі.

Костюм Бабуся 1 – пальто теракотового кольору, светр гірчичний, спідниця з плісованої тканини, плетений жовтий шарф але не яскравий, пісочні туфлі на низькій платформі.

Дідусь 1

Бабуся 1

Костюм Дідусь 2 – класичне пальто в гірчичному кольорі, світло-сірий піджак, темно-сірі штани, біла сорочка, бордова краватка, коричневі туфлі.

Костюм Бабусі 2 – сукня міді темно рожевого кольору, пальто бірюзового кольору, панчохи світло рожеві, низькі зручні туфлі на невеликих підборах, темно-коричневого кольору.

Бабуся 2, Дідусь 2,

Костюм Молодого чоловіка 1,2 – кремового кольору сорочки, коричневі штани, чорні лофери.

Костюм Жінки 1,2 – теплих відтінків сукні міді, кардигани, середні пояси для підкреслення талії та чорні балетки

Молодого чоловіка

Жінки

Костюми Діти – яскраві дощовики з водонепроникної тканини, гумові яскраві чоботи, чорні штани вільного крою.

Діти

Костюм Мати – спідниця плісована темно коричнева, блузка мережевна, кардиган коричневого кольору, чорні черевики.

Мати

Натовп – кольорова палітра: одяг другорядних персонажів витриманий у приглушених осінніх тонах – темно-зеленому, коричневому, бордовому, гірчичному. Це створює враження єдності з осіннім парком.

Костюми: пальта, куртки, шарфи, капелюхи, рукавички – типові для прохолодної осінньої погоди. У кожного персонажа є парасолька, яка додає до образів індивідуальності: від маленьких складаних до великих, що підкреслює їх різні характери і ставлення до дощу.

Всі другорядні персонажі в певний момент відкривають свої парасольки, утворюючи великий купол, що символізує єдність та спільну турботу.

1.8. Реквізит

Лавочка.

Парасольки.

Зламана парасолька.

Чемодан для бабусі та дідуся.

Спортивна сумка дівчинки.

1.9. Світлова партитура

00:00-00:52 – повне, м'яке, жовте світло .

00:52-2:18 – поступово освітлення стає прохолоднішим, синюватим, передаючи атмосферу затягнутого неба.

2:19-2:20 – звук грому підсилюється спалахом.

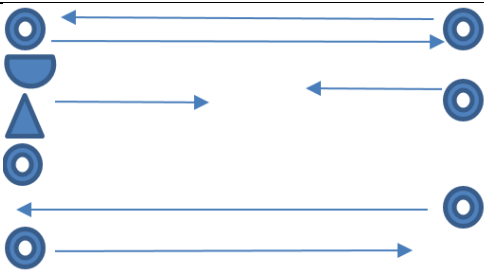
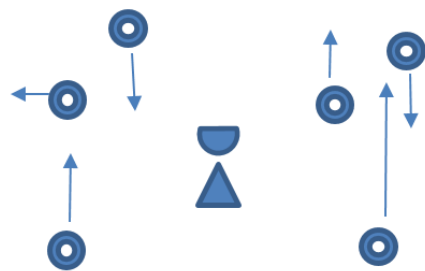
2:21-2:56 – приглушене світло, холодне синювате.

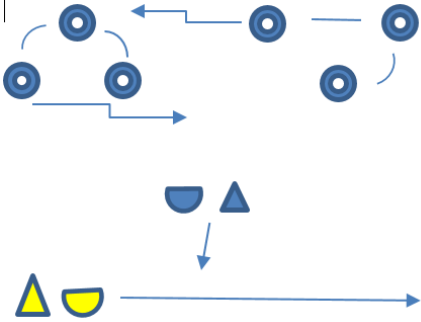
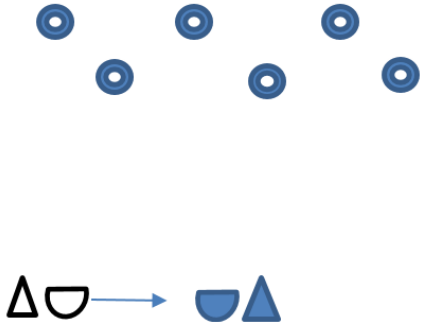
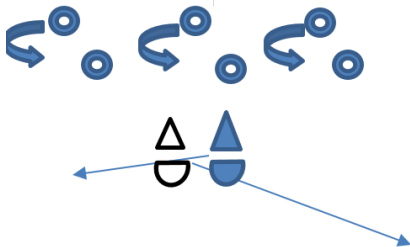
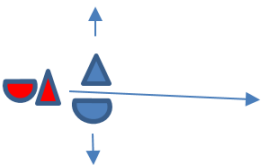
2:57-3:25 – пушка на пару похилого віку (жест коли дідусь віддає бабусі свій піджак).

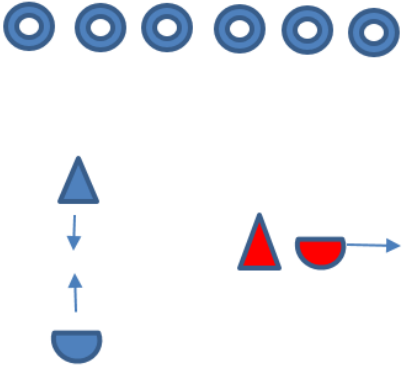
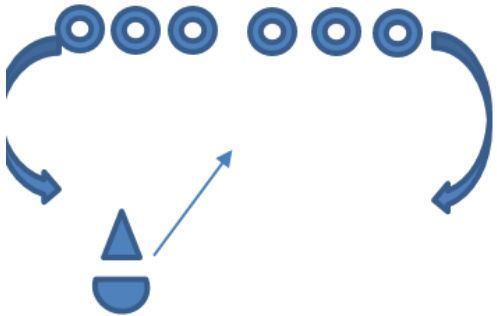
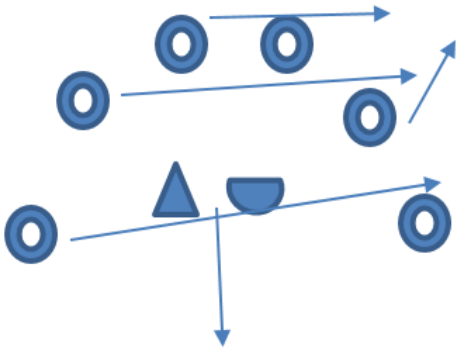
3:26- 4 :12 – поступово з'являється синьо-біле світло.

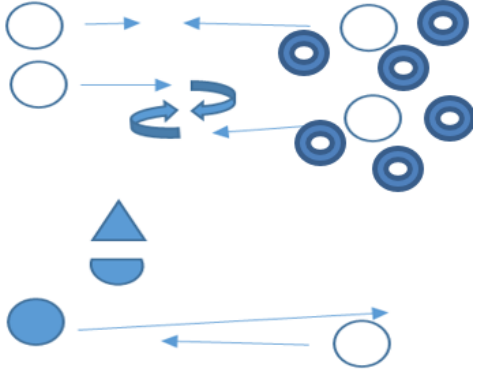
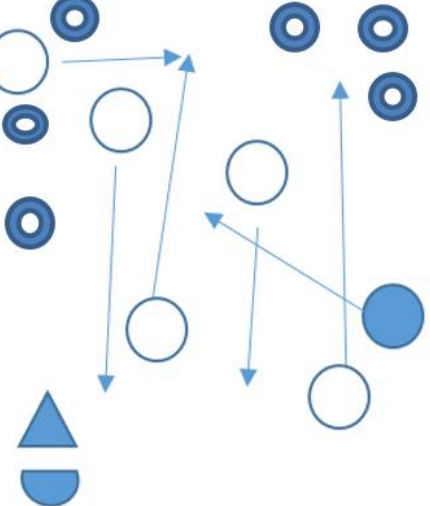
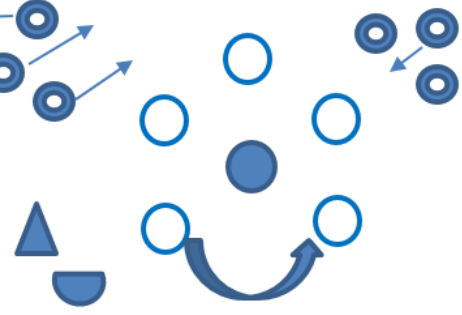
РОЗДІЛ 2. ПОСТАНОВЧИЙ ПЛАН ХОРЕОГРАФІЧНОЇ КОМПОЗИЦІЇ

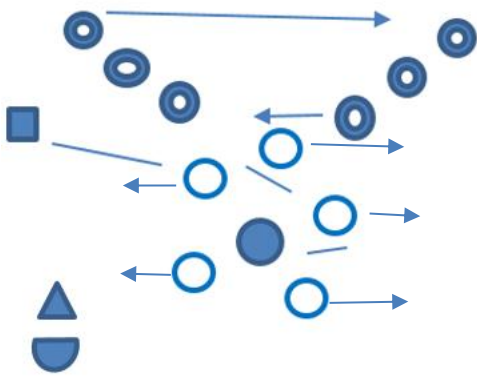
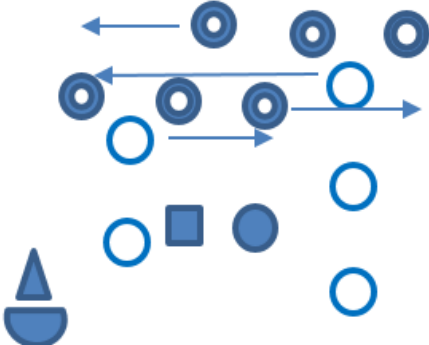
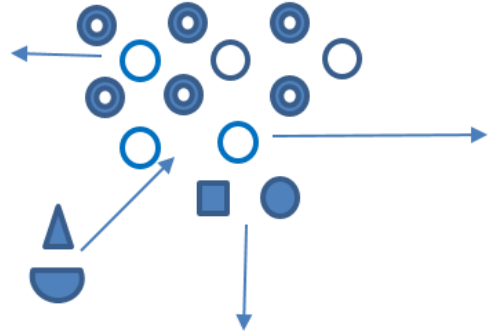
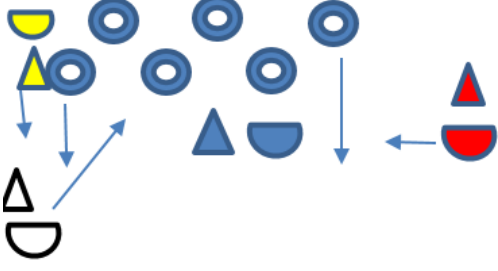
- - Літнє подружжя 1.
- - Літнє подружжя 2.
- - Молода пара 1.
- - Молода пара 2.
- - Діти.
- - Мати дівчинки.
- - Дівчинка.
- - Люди з натовпу.

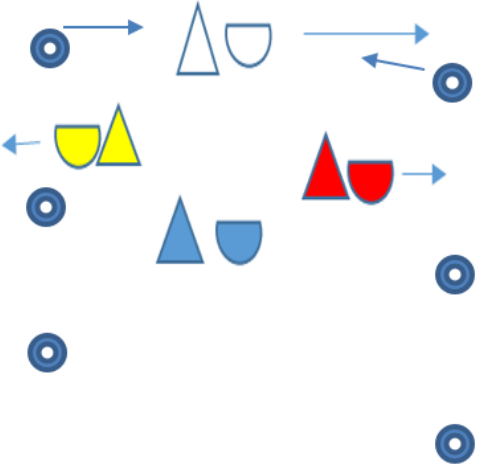
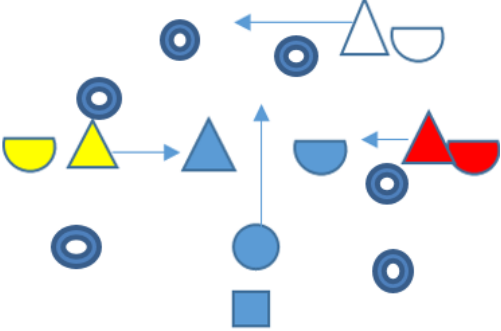
Рисунки танцю	Музичні такти	Опис дії та рухів
	1-12 такти	Літня пара 1 повільно гуляє парком (з лівої куліси). Рухаються повільним прогулянковим кроком. Поступово на зустріч виходять перехожі люди.
	13-17 такти	Кожен перехожий зайнятий своєю справою: хтось зачаровано розглядає природу, хтось поспішає, хтось зустрівся зі своєю знайомою. Бабуся з дідусем посміхаються один одному, насолоджуються моментом.

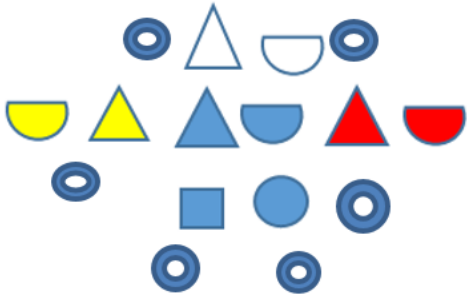
	18-24 такти	З лівої куліси виходить Молода пара 1. Жінка 1 поспішає, випереджаючи свого чоловіка, а він в свою чергу підтримує її за лікоть та не хоче образити. Літня пара 1 подивилась один на одного усміхнулись і проводили їх поглядом.
	25-27 такти	За молодою парою прямує Літня пара 2. Штрикають один одного за рукав, ніби підганяючи, дотики до плечей.
	28-30 такти	Вони зустрічаються на центрі сцени з Літньою парою 1. Пара 2 дивиться з докором, як так можна повільно гуляти. Йдуть зі сцени.
	31-33 такти	На зустріч Літній парі 1 біжить- пританцьовуючи весела Молода пара 2. Ледь не збивають з ніг Літню пару 1.

	34-40 такти	Чоловік 2 підіймає свою дівчину на руки крутить, ніжні рухи. А Літня пара 1 згадала себе і захоплено дивиться на закоханих Молодих 2. Всі чують розкати грому, молода пара 2 убігають, перехожі та пара похилого віку 1 дивляться на небо.
	41- 45 такти	Літня пара 1 починає кружляти навколо своєї валізи, намагаючись дістати парасольку, натовп теж шукає
	46-87 такти	Дідусь 1 простягає руку бабусі 1, тим самим запрошує на танець. Їхні рухи плавні та обережні. Оберт під рукою дідуся, <i>por de bras</i> кругове. Дідусь ніжно проводить бабусі по щоці, щоб прибрати першу краплю дощу з обличчя.

	88-96 такти	Лунає грім ! Вибігають діти в гумових чоботях та починають ловити краплі дощу, присідати від грому, навіть несподівано падати на слизькому покритті парку. Натовп захоплений такими дітками вони мов застигли, бо не можуть собі такого дозволити.
	97-101 такти	Хтось з дітей скаче на місці імітуючи розбризкування води з калюжі, хтось ховається під уявною парасолькою. Всі разом повільний скид тіла в сторони, уникаючи крапель. Plie в 2 позиції руки над головою створюючи купол.
	102-112 такти	Soutenu ліва нога grand rond, права рука над головою малює коло, ліва в 2 позиції. Перекат по підлозі. Рух по колу. Зміна малюнку триплетом.

	113- 129 такти	Поява матері дівчинки, яка з'являється на сцену агресивно налаштована, вона шукає свою дитину. В матері стрімкий рух, різкі рухи руками, обертає кожную дитину, заглядає в обличчя.
	130-145 такти	Коли мати знайшла свою доньку, вона почала її сварити, тим самим принижувати перед іншими. Виникає конфлікт. Рухи різкі, широкі.
	145-155 такти	Мати виводить доньку за руку через глядацьку залу. Тут діти розбігаються , а дорослі починають сваритися між собою.
	156-165 такти	Дідусь знімає свій піджак і вкриває ним бабусю, обіймає. Сварки, які були до цього закінчились. Всі завмирають. Поява пар.

	166-178 такти	Навколо відбуваються дивозміни. Дідусь намагається посміхатися своїй Бабусі 2. Сором'язливий Чоловік 2 підіймає свою Дружину 2. А Молоде подружжя 1 починає. Танцювати навкруги, даруючи теплі спогади Літньому подружжю 1.
	179-185 такти	Люди створюють купол над Літньою парою 1. Парасольки зливаються в один єдиний дах. Стоп кадр. Але з'являється мати з донькою.
	186-190 такти	Донька заходить під купол парасольок, а парасольки, які тримають інші учасники як щит перед нею закривається. Мати плаче.

	191-195 такти	Донька підіймає щит і забирає її до себе та до літнього подружжя 1. І всі стоять під цим куполом тепла.
---	---------------	---

ВИСНОВКИ

В нашій композиції ми зробили два фінали.

Це обумовлено тим, що виникає дві категоричні проблеми – проблема літнього віку та розуміння себе й своєї найближчої людини – подружжя та проблема стосунків матері та дитини.

Можемо навіть сказати, що у нас дві кульмінації. Але ми надаємо перевагу кульмінації відносин у Літньому подружжі, бо вони мають вплив на всіх. Тим більше, що відносини батьків та дітей більшість часу відбуваються вдома, за стінами. Не завжди на вулиці видна справжня картина відносин. Переважна більшість дорослих хоче залишити всі непорозуміння з дітьми подалі від свідків. В європейських країнах навіть заборонено підвищувати голос на дітей. Але напруга від цього інколи не менше.

Сучасні діти мають значно вищий рівень психологічної обізнаності порівняно з минулими поколіннями. Під час роботи з дітьми над їх епізодом я побачила, що вони розуміють, значення базових термінів психології «мати особисті межі», «аб'юзер», «домашнє насильство», тому в своє теоретичне дослідження не включала ці поняття.

Під час роботи над постановкою ми багато розмовляли про емоційний інтелект та емоційно-тілесний інтелект, про довіру до простору, про дбайливе ставлення до партнера; проходили психологічні тести, мінялися ролями, шукали вихід із ситуації Матері і дитини разом з молодшими виконавцями.

Дуже допомогли в роботі прийоми з контактної імпровізації.

Робота з тишею та зав'язаними очима дала змогу зрозуміти виконавцям, що поза та тиша необхідні не менше, ніж звук та активний рух. Робота під звуки струменів води особливою родзинкою залишилася в пам'яті виконавців.

Я вдячна моєму дитячому колективу, що підтримав мене.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бацилєва О. В., Астахов В. М., Пузь І. В. Дослідження психологічних аспектів готовності до шлюбу сучасної молоді // Психологічний часопис : зб. наук. пр. / Нац. акад. пед. наук України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка. Київ, 2019. Т. 5. № 10. С. 64 – 83.
2. Біблія онлайн. URL: <https://bible.by/verse/19/109/3/> (дата звернення: 03.10.2024).
3. Бондарчук О. І. Психологія сім'ї : курс лекцій. URL: <https://lektsii.org/14-63202.html> (дата звернення: 18.08.2024).
4. Бортник К. В. Еволюція новаторства балету П. І. Чайковського «Лебедине озеро» від постановки М. Петіпа та Л. Іванова до версії Ф. Рідмана // Культура України : зб. наук. пр. / М-во культури України, Харків. держ. акад. культури. Харків, 2014. Вип. 45. С. 174–182.
5. Волчукова В. М., Тіщенко О. М. Особливості інтерпретації гендерних стереотипів балетмейстерами в тематиці сучасних хореографічних творів // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки / М-во освіти і науки України, Центральноукр. держ. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка. Кропивницький, 2022. Вип. 203. С. 47–50.
6. Еволюція шлюбу та сім'ї в історії людського суспільства URL: https://pidru4niki.com/90686/psihologiya/evolyutsiya_shlyubu_simyi_istoriyi_lyudskogo_suspilstva (дата звернення 21.06.2024).
7. Історія інституту шлюбу: коли люди почали одружуватися і чому дедалі частіше розлучаються. URL: <https://zaborona.com/istoriya-institutu-shlyubu-koli-lyudi-pochali-odruzhuvatisya-i-chomu-dedali-chastishe-rozluchayutsya/> (дата звернення: 10.06.2024).
8. Кляпець О. Я. Психологічні чинники вибору молодою людиною цивільного шлюбу : дис... канд. психол. наук: 19.00.05 / Ін-т соц. та політ. психології АПН України. Київ, 2004. 221 с.

9. Кляпець О. Я., Ларіна Т. О. Підготовка молоді до подружнього життя : метод. рек. / Акад. пед. наук України, Ін-т соц. та політ. психології. Київ : Міленіум, 2009. 104 с.
10. Колногузенко Б. М. Головні чинники танцювального твору // Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (м. Умань, 16–17 трав. 2015 р.) / М-во освіти і науки України, Уман. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини, Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка, Держ. закл. «Південно-укр. нац. пед.. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Умань, 2018. С. 37–38.
11. Колногузенко Б. М. Хореографічна композиція : [метод. посібник з курсу «Мистецтво балетмейстера»] / М-во культури України, Харків. держ. акад. культури, Харків. обл. осередок Нац. хореогр. Спілки України. Харків : ХДАК, 2018. 207 с.
12. Мостова І. С. Використання інноваційного софт-забезпечення задля аналізу хореографічного твору // Художні практики та мистецька освіта у кроскультурному просторі сучасності : матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конф. (з міжнар. участю), 11–12 жовт. 2022 р. / М-во освіти та науки України [та ін.]. Полтава, 2022. С. 79–81.
13. Мостова І. Хореографічна імпровізація в народно-сценічному танці // Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку. У 2 ч. : матеріали міжнар. наук. конф. (22–23 листоп. 2023 р.) / М-во культури та інформ. Політики України, М-во освіти і науки України, Харків. держ. акад. культури [та ін.]. Харків, 2023. Ч. 2. С. 208–209.
14. Підберезних І. Є. Країни Південно-Східної Азії: історичний, політичний, культурний екскурс : довідник / М-во освіти і науки України, Чорномор. Нац.. ун-т ім.. Петра Могили. Миколаїв, 2016. 264 с.
15. Пірен М., Ясенова А. Молода сім'я в сучасному українському суспільстві: стан та проблеми // Освіта регіону. 2011. № 4. С. 267–272.

16. Пономаренко О. М. Право на шлюб: історія, сучасність і перспективи // 36. наук. пр. Харків. нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди. «Право» / М-во освіти і науки України. Харків, 2022. Вип. 36. С. 83–94.
17. Психологія сім'ї : опорний конспект лекцій з курсу для студентів напряму підготовки 6.030103 «Практична психологія» / [уклад.: Марценюк М. О.]. Мукачєво : Вид-во МДУ, 2016. 94 с.
18. Психологія сімейних стосунків : текст лекції / МВС України, Харків. нац. ун-т внутрішніх справ ; [розроб. Грєса Н. В.]. Харків, 2023. 26 с.
19. Садовєнко С. М. Хореографічна культура України і творчість Раду Поклітару в теоретичному дискурсі // Вісник Нац. акад. кер. кадрів культури і мистецтв. 2023. № 2. С. 111–116.
20. 7 звичок високоефективного шлюбу. Як у вирі життя поставити стосунки на перше місце / Стівєн Р. Кові [та ін.] ; з англ. пер. Катєрина Корнієнко. Львів : Вид-во Старого Лева, 2023. 156 с.
21. Станчишин В. Для стосунків потрібні двоє. Київ : Віхола, 2024. 279 с.
22. Столярчук О. А. Психологія сучасної сім'ї : навч. посібник. Кременчук : ПП Щєрбатих О. В., 2015. 136 с.
23. Театр «Київ Модєрн Балєт». Раду Поклітару. Вистава «Болєро. Дощ». URL: <https://today.kiev.ua/bolero4376t516/> (дата звернення: 07.11.2024).
24. Ухвалення рішення про вступ у шлюб. Мотиви вступу в шлюб. URL: <http://surl.li/tslssx> (дата звернення: 28.10.2024)
25. Федорєнко Р. П. Психологічний аналіз подружніх взаємин на різних стадіях функціонування сім'ї : монографія / Волин. нац. ун-т ім. Лєсі Українки, Ф-т психології, Каф. практ. психології та психодіагностики. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 332 с.
26. Фомін Ф. В. Сім'я як соціокультурний феномен // Наука. Релігія. Суспільство. 2012. № 1. С. 59–64.
27. Чєпалов О. Піна Бауш: з пєкла артефактів до постмодєрного раю // Кіно-Театр. 2007. № 1. С. 23–24.

28. Шабаліна О. М. Маска та емоційно-тілесний інтелект у мистецтві танцю XX – початку XXI століття // Танцювальні студії. 2021. Т. 4, № 1. С. 51–63.
29. Шабаліна О. М. Пластичність. Мова. Тіло : монографія / М-во культури України, Харків. держ. акад. культури. Харків : ХДАК, 2018. 350 с.
30. Шабаліна О. М. Теорія та практика подолання травматичного досвіду через танець та гру // Феномен культурної травми в українському та світовому хореографічному мистецтві : матеріали міжнар. наук.-практ. конф (м. Київ, 21 квіт. 2023 р.) / М-во освіти і науки України, М-во культури та інформ. політики України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв [та ін.]. Київ, 2023. С. 82–86.
31. Шабаліна О. М. Філософсько-дослідницька платформа С. Кравчинського та А. Годовської у створенні вистави «Батай і світанок нових днів» // Танцювальні студії : наук. зб. / М-во освіти і науки України, М-во культури України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2018. Вип. 2. С. 69–75.
32. Шлюб, сім'я та дітородні орієнтації в Україні : монографія / Ін-т демографії та соціал. дослідж. НАН України, Укр. центр соціал. реформ ; [авт. кол.: Аксьонова С. Ю., Балакірєва О. М., Бялковська О. Г. та ін.]. Київ : АДЕФ-Україна, 2008. 256 с.
33. Янина-Ледовська Є. В. Піна Бауш – видатна постать у хореографічному мистецтві постмодерну // Роль митця і традиційних інститутів мистецтва за умов всезростаючого впливу культурних індустрій. Київ, 2009. Ч. 2. С. 304–305.
34. Alexander Ekman's. A Swan Lake. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=uJzRrfHdoko> (дата звернення: 12.10.2024).
35. Czabala J. Cz. Family as History-Polish Experiences // The System we live in family. Therapy contexts. Book of abstracts. Krakow, 1990. P. 245.
36. D'Adamo A. Mats Ek. Palermo : L'epos, 2002. 212 с.

37. Lewis N. A., Yoneda T., Within-Couple Personality Concordance Over Time: The Importance of Personality Synchrony for Perceived Spousal Support // The Journals of Gerontology. Series B. 2021. Vol. 76, Iss. 1. P. 31–43.
38. Lewis R. A., Spanier G. B. Theorizing about the quality and stability of marriage // Contemporary theories of the family. N.Y. : The Free Press, 1979. V. 1.
39. McGoldrick M., Garcia-Preto N., Carte B. The family life cycle: a system moving through time. N.Y. : Gardner Press, 1980. 48 p.
40. Nichols W. J. Blue Mind: the Surprising Science That Shows How Being Near, In, On, or Under Water Can Make You Happier, Healthier, More Connected, and Better at What You Do. Boston : Little, Brown and Company, 2014. 352 p.
41. Vietnamese Water Puppetry: Timeless Tales On A Liquid Stage. URL: <https://vietcetera.com/en/vietnamese-water-puppetry-timeless-tales-on-a-liquid-stage> (дата звернення: 22. 10.2024).